

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 31. (570)

30 ՕԳՈՍՏՈՍ 1903

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կեդրոնական վարժարանը
Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ
ՆՈՐ ԳԻՐԿԵՐ
Քաների Գրականության և Արուեստի
Հօրք զաւակը
ՏՕՄԻՆՕ
ՄՈՌՅՈՒԱԾ ԷՋԵՐ
Խոսքով և Մարտերի (Դ.)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԻՍԱՐԵԱՆ

Մեկու զազաղներ
ԿՈՐԻԻՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ԿԱՆԱՆՑ ՌԱԺԻՆԸ
Կապոյտ-Դուլպաները
Ե. Բ.
Թրաւտրին Բոյր
ԵՐԵՒԱԿ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՌԱԺԻՆ
Ապահովագրութեանց տեսակները
Հրդեհի Ապահովագրութեանց Ընդհ. Պայմաններ
«ԾԱՂԻՆԻ ԹԵՐԹՕՆԸ» (10)
Հռչակաւոր Մարդոց Սիրային Արկածները
Է. Ճ. ՀԱՐՏԻ

Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Կալարա, Քուրժումլու Խան քիւ 7
درعالمده غلطه قورشونلو خاندہ نومرو ۷ زاغیک غرضی ادارہ سی
RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“ Kourchoum Han, N. 7, Galata, Constantinople.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՊԻՏՈՅԻՑ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1886ԻՆ

ձեյալ պէյ խան քիւ 8, Կ. Պոլիս

Ա. ՏԻՐԱՏՈՒՐ

ԿՐԻՈՆԱՏԵՂԻ { Լիւմիէի և Ժուլիայի Ֆրանսական ըլաքներու եւ թղթերու:
Անգլ. եւ Ֆրանսական ձեռքի եւ ոտքի լուսանկարչական գործիքներու:
Ամէն տեսակ պարզ եւ ընտիր քարթժոններու եւ զեղերու, եւ լն, եւ լն:

ԿՐԻՈՆԱՏԵՂԻ ԱՏԱՄԱՐՈՒԺԱԿԱՆ ՊԻՏՈՅԻՑ ԱՆԴԼ. ԱՇ ԷՆՏ ՍԸՆՍ ՏԱՆ

(26)

1—52

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵԻՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՅՈՎԱԴՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ
Ունի կեանքի, օժիտի, արկածի, ցմահ թռչակի ճիւղեր

VICTORIA
DE
BERLIN

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական
քննութեամբ եւ թէ՛ առանց բժշկական քննութեան
Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններուն վճարումները
շաբաթական մասնավճարներով տեղի կ'ունենան, սկսեալ 5 զրուշէն

Ապահովագրեալ գումար 1902ին Ֆր. 1.244.457.377
Պահեստի դրամ 1902ին » 451.284.214

Հաստատուած 1853 20 սեպտ.ին ար.
քայական հրովարտակով և ուղղակի կա.
ռովարութեան հսկողութեան ներքեւ:
(1)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ
Օսմ. կայս. Պանքա Բրեյտի Լիոնի

Լիազօր Ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ
Պոլիս, Քաղաքնորդու խան, քիւ 45 եւ 45 Ե.
7—52

1. The first part of the document is a title page. It contains the title "The Role of the State in the Development of the Economy" and the author's name "John Doe".

ՎԻԵՆՆԱԿԱՆ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ի Բ Ա Ն Կ Ա Լ Թ Ի

47րդ Տ Ա Ր Ե Շ Ր Ջ Ա Ն

Վարժարանն հաստատուած է 1857/ին. նպատակն է՝ աշակերտաց տալ կրօնական, բարոյական եւ գիտնական կրթութիւն մը: Վարժարանի վարչութիւնը՝ Վիեննայի Մը-խիթարեանց ձեռքն է: Ուսուցչական մար-մինը (corps enseignant) որ կը բաղկանայ Միաբաններէ եւ վկայեալ արտաքին ու-սուցիչներէ, պիտի կազմեն այս տարի 24 հոգի: Ուսմանց ծրագիրն է՝ արդի երկ-րորդական դպրոցներու. (école secondaire moderne) յատուկ յառաջադիւրը, որ կը հա-մապատասխանէ գերմանական րեալական դպրոցին (Realschule) յառաջագրին. բայց ըստ կարգի յարմարցումով է այս ծրագիրը միջավայրի պիտոյից: Վարժարանիս կա-տարեալ ընթացքն աւարտող աշակերտ-ները կրնան շատ դիւրութեամբ եւ ա-ռանց քննութեան եւ րոպայի ո եւ է բարձ-րագոյն վարժարանն յաճախել՝ ուսմունքը շարունակելու համար (ինչպէս ունինք ա-շակերտներ ի Վիեննա, Զուիցերիա եւլն.) եւ կամ կրնան վաճառականութեան ձեռ-նամուկա ըլլալ: Աւանդուած լեզուներն են՝ Հայ. Տճկ. Գաղղ. Գերմ. եւ Անգլ. (վեր-ջին տարիները): Գաղղիերէն լեզուն գործ-նականապէս սորվելու համար՝ աշակերտ-ները պարտաւորեալ են միշտ նոյն լեզուն խօսելու, եւ իրենց վրայ պիտի հսկեն գաղղիացի Մարիադներ, գործը յատկա-պէս բերել տուաւ վարչութիւնն Բարիգէն: Այս տարի 5 պիտի ըլլայ ասոնց թիւը: Ամէն ամիս ծնողաց կը զրկուի համեմա-տական ամս սցուցակ մը, որուն մէջ ման-րաման կը նշանակուի աշակերտին բա-րոյական եւ ուսուցչական վիճակը, իւ-րաքանչիւր դասերու մէջ աւած նիշերը եւլն.: Վարժարանս կը գտնուի ընդար-ձակ ծառալից պարտէզի մը մէջ. ունի իր յատուկ բժիշկն ու իր գեղարանը: 1903-1904 դպրոցական տարին պիտի սկսի Սեպ-տեմբեր 1/14 Բշ. օրը: Դպրոցամուտի քննութիւնները պիտի կատարուին Օգոստ. ամսոյն 29ին եւ 30ին, իսկ դասերը կը սկսին կանոնաւորապէս Երեքշ. օրը՝ Սեպտ. 2ին: Հրատարակուած է վարժարանիս ծրո-ցագրեկագիրը: Վարժարանիս նկատմամբ ընդարձակագոյն տեղեկութիւններ ու գողո, թող զիմէ վարժարանի վարչութեան (Երկ. Ուրբ. եւ Շաբաթ օրերը):

Թողակ տարեկան ամենայն ծախիւք
Գիշերօթիկներու համար՝ 30 Լ. Օ.
Յօրեկօթիկներու » 20 » »
Արտաքիններու » 10 » »

Վարիչ՝

ԳԱԲՐԻԷԼ Վ. ՄԵՆԵՎԻՇԻԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԲԱՆ ԱՅԹԻ

P. GABRIEL Dr. MENÉVICHIAN
Constantinople, Pancaldi

(23)

4—5

ՊԱՂՏԻԿ ՆԵՎՐՈՒԶ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ, ՆՈՐԱԶԵԻՈՒԹԵԱՆՑ

Պոլիս, Եեհի ճամի փողոց քիւ 15

Վաճառատունս հրապարակի վրայ ար-դէն հանրածանօթ, կանանց արդուզարդի վերաբերեալ իր ճօխ միջերքով, այս ան-գամ դարձեալ եւրոպայ կատարուած ճամ-բորդութեամբ մը նոր ճաշակաւոր ապ-րանքներ գնած է, որպէս Պրոտըրի՝ ամէն տեսակ տանդէլա, թիւլ, ժապաւէն, թափթա, բոնժէ եւ այլ մետաքսեղէնք, մուսլին տը սուա եւ աժան քթան մու-սլիններ, ղէֆիր, լինոն, մատամբուա եւ այլ պարզ եւ բանուած ֆիսթանցուներ, գունաւոր ֆրանսական պաթիսթ, եւն.եւն:

ԽԻՍՏ. ՉԱՓԱԻՈՐ ԳԻՆԵՐ

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում

Ամէն անոնք որոնք կ'ուզեն ճեր-մակեղէն եւ կանանց զգեստեղէն ու նամանաւանդ օժիտ պատրաստել, սխալ մը գործած պիտի ըլլան նախա-պէս ՊԱՂՏԻԿ ՆԵՎՐՈՒԶ վաճառա-տունը այցելութիւն մը չի տալով:

BIÈRE AMSTEL

Հոլանտական ընտիր պիրա, հանրա-ծանօթ իր կտգողութիւն յատկութիւններով եւ հրապարակիս վրայ գտնուած ամէն պիրաներէն աւելի ախորժահամ:

BISCUITERIE NANTAISE

Հաւագոյն կարագէ, ամէնէն ախոր-ժահամ պիտքութիւն է. թէյի հետ գործա-ծելի. տղայոց համար խիստ սննդարար:

Միջերանոց, Պոլիս Ֆրանսըլեան խան:

Մեծաքանակ գնողաց մասնաւոր գեղջ:

(29)

1—52

«ՍՈՒՐՀԱՆԳԱԿ»

10 ՓԱՐԱ

10 ՓԱՐԱ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

ԱՄԷՆ ԱՌԱՒՈՏ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ քաղաքական, աղգ, գրական, առեւտրական յօդուածներ, տե-սութիւններ, քրոնիկներ, թղթակցութիւն-ներ եւ օրուան ամենեկն քարմ լուրերը,

Ներքին, Արտաքին, Հեռագիր

Տէր եւ Տնօրէն ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՎԼԷԿԵԱՆ
Ն. 20, Պապը Ալի Ճատտէսի, Կ. Պոլիս

240744.7 V.17740

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

16^ր ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 31. (570)

30 ՕԿՏՈՍՈՍ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ «ԾԱԶԻԿ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԻՎԼԱՐՉԱԳԱՊԷՍ
ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ԽԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՐԱՄԱՆԱՅ 30 ՂՐԵ. — ԳՈՒԼՍԻՅ ԽԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 50 ՎԵՐԱՄԱՆԱՅ, 25 ՂՐԵ. — ԱՐՏԱՍՍՀՄԱՆԻ ԽԱՄԱՐ,
ՏԱՐԵԿԱՆ 14. ՎԵՐԱՄԱՆԱՅ 7 ՂՐԵ. — ԲԾԱԾՆՈՐԴԱԳՐՈՒՅԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻՆԻ — ՁԵՆՔԻ ԲԱՐՈՐ 40 ՓԱՐՍՅԻ ԿԵ ԾԱԽՈՒԻ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԸ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Դպրոցական ներկայ տարեմուտը, սկզբնաւորութիւնն է Ղալաթիոյ Կեդրոնական Վարժարանի համար դպրոցական տարեւորձանի մը, որուն վերջաւորութեանը, մէկ քանի տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով վարժարանը երկրորդական կանոնաւոր կրթութիւն ստացած երիտասարդներ պիտի տայ Երկրին, օժտուած այն ամէն յատկութիւններով, որոնցով անոնք ի վիճակի պիտի ըլլան իբր պարկեշտ ու կրթուած քաղաքացիներ թէ՛ իրենց պատկանած երկրին եւ թէ՛ իրենց համայնքին օգտակար ըլլալ, յաջողելով միեւնոյն ատեն շինել իրենց համար ալ տուած կամ նուազ համեստ, այլ միշտ պատուաւոր դիրք մը ընկերութեան մէջ:

Առաջարկիս գլուխը այս տեսակ սկզբնաւորութիւն մը անոր համար, որովհետեւ Կեդրոնական Վարժարանը, վերջին մէկ քանի տարիներու միջոցին ամէնէն աւելի մասնաւոր ու հրապարակային, պաշտօնական կամ անպաշտօն անարգար քրննադատութեանց նիւթ մատակարարած է շատերուն, քննադատութեանց, որոնց զլխաւոր շարժառիթը եղած է, կամ հաստատութեան մօտէն ճանաչողութեան մը չգոյութիւնը կամ մասնաւոր նկատումներ եւ կամ չկամութիւն մը Կեդրոնական Վարժարանի մասին լաւ խօսելու: Մարդկայնօրէն եղած բան մըն է, եթէ մարդիկ կամ չգիտութեամբ եւ կամ նկատուողով մը անարգար կ'ըլլան յաճախ, քննադատելու ատեն: Որքան ամուր պէտք է ըլլայ անհատին նկարագիրը, որպէս զի ան չի քննադատէ բան մը, երբ անգէտ է անոր մասին, կամ քննադատելու ատեն մոռնայ իր անձը եւ անոր հետ կապուած ամէն նկատում:

Տակաւին ասկից երկու ամիսի չափ առաջ էր որ մասնաւոր երկրորդական վարժարանի մը մրցանակներու եւ վկայականաց բաշխման հանգէսին, քօղարկեալ աննպաստ քննադատութեան մը նիւթ

կ'ըլլար Կեդրոնականը, թերեւս անոր համար որ 1896էն ի վեր տարուէ տարի իր բարձրագոյն դասարանները կազմելու վրայ ըլլալով, տակաւին չէր կրցած իր բարձրագոյն դասարանը ունեցած հետեւապէս եւ շրջանաւարտներ տուած ըլլալ: Շատ բացառիկ բան մըն է որ մեր թաղային բարձրագոյն կամ ոչ-բարձրագոյն վարժարաններէն աշակերտներ գան Կեդրոնականի երկրորդ դասարանին համար, հետեւապէս Կեդրոնականի մէջ Ա. դասարանը ամէն նախակրթարաններէ առնուելով կազմուելէ վերջ, այլեւ յաջորդ 4 դասարանները նոյն ինքն վարժարանին մէջ կը կազմաւորուին անոնցմէ՝ որոնք առաջին դասարանը կազմած էին: Երկրորդականը, 1896ին ունեցած իր միայն Ա. դասարանէն է որ հետզհետէ կազմած էր իր յաջորդ դասարանները, եւ 1896ի եւ 1897ի Ա. դասարաններու աշակերտաց զարգացման ընդհանուր մակարդակը բազմապէս վար ըլլալով, անոնցմէ կազմուած Դ. դասարաններն ալ բնական բերամամ տկար եղած էին, որով վարժարանին իննամակալութիւնն ալ չէր ուզած վարժարանին արդար համբաւին խոտոր կերպով համեմատող շրջանաւարտներ տալ եւ լաւագոյն համարած էր սպասել:

Իննամակալութեան լաւագոյն արդիւնքներու սպասելու սլարագան է ըստ իս որ թերեւս ամէնէն աւելի ասոր եւ անոր անարդար քննադատութեանց տեղի տուած է: Պէտք է դժբախտաբար խոստովանիլ թէ մեր համայնքը իր լրջախօհ ծանրութեամբը չէ որ կը յատկանշուի ամէնէն աւելի, հետեւաբար ամէն ինչ որ արտաքինապէս փայլուն ըլլալու երեւոյթը ունի արժէք մը ներկայացնէ մեզ համար, հոգ չէ թէ ներքինը բոլորովին հակառակը ըլլայ արտաքինին: Վերջին տարիներուն չէն գտնուած երկրորդական վարժարաններ, որոնք անհաւատալի կերպով տկար տղաք, իբր շրջանաւարտ ներկայացուցած ըլլան: Տարակոյս չիկայ որ այն՝ եւ սակայն ատիկա պատճառ մը չէ եղած որ այդ տեսակ հաստատութեան մը շուրջ գոյացած համակրութիւնը պակսի. ընդհակառակը անձն է, որովհետեւ այդ հաստատութիւնը

գիտցած է, իր շրջանաւարտները հանրութեան ներկայացնելու ամօթի, բազմայն զուեւան ճառերով ու արտասանութիւններով, ի՞նչ եւ բացարձակ մեծածանրութեան ապահով օրար տնտեսակալի, սակայն ընդհանուրին սքանչացումը գրաւելու հանրութեան շրջանաւարտներ ներկայացնելու պարագան, հաստատութեան ի նպաստ սարքուած ցոյցեր եղած են եւ արդիւնքն ալ չէ ուշացած:

Միւսչոյե Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի իննամակալութիւնը, միշտ նուազ տացում մը տեսած է արտաքինապէս միայն փայլուն ցոյցեր սարքելու մէջ եւ ճանացած է միշտ ներքինը խնամել եւ երբ այդ ներքինը չէ գոհացուցած զինքը, անպատեհ համարած է այդ անգոհացուցիչ ներքինը արտաքին փայլով մը ծածկել: շատ առողջ սկզբունք մըն է այս եւ սակայն անգնահատելի՝ մեր համայնքին կողմէն Ամէն՝ Կեդրոնականի անկեղծ բարեկամ պիտի փափաքէր որ հաստատութեան արդի իննամակալութիւնը աւելի կտրեւորութիւն տար փայլուն դպրոցական հանդէսներու որոնք թերեւս այնչափ կամ աւելի պիտի նպաստէին հաստատութեան բարգաւաճման, որքան ամէն լուրջ ու ծրագրուած ջանք: Տխուր է արտաքին փայլուն մեծ դեր մը ունենալը բանի մը ներքին բուն արժէքը յաշտ ընդհանուրին ճշտելուն մէջ, եւ սակայն նոյնչափ ալ իրողութիւնն է. հետեւաբար պէտք չէ անհրկատ անցնիլ իրողութեանց վրայէն: Կեդրոնական վարժարանի իննամակալութիւնը մեծ կարեւորութիւն մը չէ տուած արտաքին ցոյցերու, դպրոցական փայլուն հանդէսներու, մեր համոզումն է որ ներկայ տարեւորձանի աւարտման, շրջանաւարտները համայնքին ներկայացնելու հանգէսը որքան փայլուն ըլլայ, վարժարանը նոյն համեմատութեամբ աւելի աշակերտներ կ'ունենայ յառաջիկայ տարի:

Անարգար է նաեւ ըսել թէ, Կեդրոնականը բազմապէս մայրաքաղաքիս միւս Հայ մասնաւոր կամ օտար երկրորդական վարժարաններուն նուազ աշակերտներ ունի: Երկրորդականը, ա-

ռանց նախակրթարանի, իբր միայն ցերեկ-
եայ ուսումնարան, ներկայ տարեշրջանին
100 իջևի ուսանող ունի, մինչ ուրիշ երկ-
րորդական վարժարաններու լոկ ուսում-
նարանի մասը, ինչ զիջերթիկները միա-
սին չի հաշուենք, ապահովաբար նուազ
ուսանողներ ունին:

Հետեւաբար այն ենթադրութիւնը թէ
Կեդրոնականը ուսազ աշակերտներ ունի,
որովհետեւ չէնքին միջավայրը նպաստա-
ւոր չէ երկրորդական վարժարանի մը,
նախ հիմնաւոր չէ քանի որ բաղդատմամբ
ուրիշ երկրորդական վարժարաններու,
Կեդրոնականի ուսանողաց թիւը սակաւ
չէ, եւ յետոյ չէնքին չըլապատին ազդեցու-
թեան պարագան ալ չափազանցուած է:
Նախ չէնքին տնօրէնական շրջապատը, եր-
բէք ներկայացուածին կամ ենթադրուա-
ծին չափ մթին չէ, իսկ քիչ մը հետոյին
գալով, Բերայի ընծայած շրջապատներուն
չափ վտանգաւոր չըլլար ուսանողին
բարոյականին: Դիտուած է որ Բերայի
նոյն իսկ նախակրթարաններու աշակերտ-
ներ շատաւելի կանխահաս են քան թէ Կեդ-
րոնականի տարիքով հասուն պատանի-
ները: Բերայի շրջապատներուն արեւը
տարապայման ջերմութիւն մը չունի որ
այլեւ, ընդհանրապէս ամէնէն նպաստա-
ւոր աստիճանն է ջերմութեան, ուր ամէն
ինչ արագաբար կը հասունանայ: Մինչդեռ
Կեդրոնականի շրջապատը, ընդհանրապէս
իր ամէնէն կոպիտ երանգներովն է, որ
աւելի բարոյացուցիչ կերպով կ'ազդէ ու-
սանողաց վրայ, քանի որ ասոնք իրենց
հոգիին սննդով թեւաբար եւ անձին անվոր-
ձապութեամբ կը խորշին այդ պոռոտ
յոսութիւններէն եւ զոգուած իրենք իրենց
մէջ կ'ամբիօթուին:

Իրեւ Կեդրոնականի նախկին ուսա-
նող մը, չահեկանութենէ զուրկ չէ թե-
րեւս ինքն յատարարեմ թէ, ընկերներս
եւ ես ամենամեծագոյն մասամբ շատ ա-
ւելի անապահար էինք շրջապատին ընծա-
յած պոռոտ հրապոյրներուն, քան թէ գի-
շերթիկ այն ուսանողները գիւղական
վարժարանի մը, զորս ճանչցած էի այն ատեն
եւ որոնք իրենց ամենայն արձակուրդներուն
ղէպ ի նմանօրինակ վայրեր կը ձգուէին:

Երբ իրողութիւնները մօտէն ուսում-
նարանէն, կը տեսնենք յաճախ թէ որ-
քան մտացածին ենթադրութեանց վրայ
հիմնուած են անոնց մասին եղած քննա-
դատութիւնները: Նոյն բանը եղած է
նաեւ Կեդրոնականին համար ալ, կամ ան-
ցիտութեամբ եւ կամ մասնաւոր նկատու-
մով: Այս բոլորը խզի պարտք մը սեպե-
ցի եւ ըսելու, քանի որ թէ իբր նախկին
ուսանող մը վարժարանին եւ թէ ներկա-
յիս իբր ուսուցիչ մը առիթը ունեցած եմ
զայն մօտէն ուսումնասիրելու եւ ուրախ
եմ յայտարարելու թէ Կեդրոնականը ներ-
կայիս արդէն արդարացուցած է իր լա-
ւագոյն հայ երկրորդական վարժարանի
համար, միայն թէ հոգածութիւնը յա-
րատեւ պէտք է ըլլայ անոր շուրջ, մա-
մանակին հետ միշտ քաջեցնելու համար
զայն:

Ներկայ յոգուածիս վերջաւորութեանը
կ'ուզեմ առաջարկ մը ներկայացնել խնա-
մակալութեան, որ, համոզուած եմ թէ
ընդունելով զայն, նոր ու կարեւոր զարկ
մի պիտի տայ վարժարանին բարգաւաճ-
ման:

Կեդրոնականը մեր միակ Ազգ. երկրոր-

դական վարժարանն է: Պիտի փափաքէի
սրտանց որ ամբողջ Թրքահայոց միակ
Ազգ. երկրորդական վարժարանը ձրի ըլ-
լար հաւասարապէս ազգատին, ինչպէս
հարուստին համար: Կեդրոնական վար-
ժարանի ներկայ պիւտճէն տարեկան 800
ոսկի է. այդ 800 ոսկիէն միայն 100ն է
որ ուսանողներու թոշակէն կը գոյանայ:
հետեւաբար ընդհանուր ծախքին 1/8ը
միայն: Արդ, յանձնարարելի էր որ խնա-
մակալութիւնը սիրով հրաժարէր տարե-
կան 100 ոսկիի պղտիկ գումարէն, զոր
այլապէս չատ դիւրաւ կարելի էր հայ-
թայթել, ի փոխարէն ճշմարտապէս մեծ
բանի մը, որ է Կեդրոնական վարժա-
րանը ձրի հոշակել հասարակաւ ա-
մէնուն համար: Զպիտի բացատրեմ թէ
Կեդրոնականին ձրի հոշակուելուն բարո-
յական եւ նիւթական օգուտները որոնք
են, այլ միայն պիտի բռնու թէ խնամա-
կալութիւնը ուսանողներու թոշակէն գո-
յացած 100 ոսկիի գումարէն հրաժարելով
իրաւունք չահած պիտի ըլլայ, տարւոյն
մէջ նպաստի որ մը ունենալ, որ մեր
համայնքին նիւթական կարողութեան տէր
անհատները, երաժշտական կամ թատե-
րական ներկայացման մը փոխարէն, նը-
պաստեն Կեդրոնական վարժարանի պիւտ-
ճէին: Ս. Փրկչեան Հիւանդանոցը իր մի-
ջինքի երաժշտական ներկայացումը ունի
ուր մէկ անգամէն 8—900 ոսկիի զուտ
հասոյթ մը կը մնայ իրեն: Բոլոր Ազգա-
տաննամները, տարին անգամ մը իրենց
թատերական ներկայացումները ունին,
որոնցմէ իւրաքանչիւրին առնու աղն 100—
150 ոսկի հասոյթ մը կը գոյանայ: Տա-
կաւին այս տարի, Սկիւտարի Ս. Խաչ
վարժարանին ի նպաստ թատերական ներ-
կայացում մը սարքուեցաւ եւ թէեւ թա-
տերական ներկայացման մը համար ան-
նպաստ եղանակի մը, սակայն 200 ոսկիի
մօտ հասոյթ մը գոյացաւ:

Արդ, Կեդրոնական վարժարանն ալ
ձրի հոշակուելու յետոյ, եթէ իբր միակ Ազգ.
երկրորդական ձրի վարժարան տարին մէկ
անգամ, ի նպաստ թատերական ներկայա-
ցում մը սարքելու, գէթ 300 ոսկի չէ՞ր գո-
յանար ատկից: Ապահովաբար այն Ամէն
կերպով յուսալի է որ վարչութիւնն ալ
իր Արքազան նախագահով, համակրու-
թեամբ պիտի ընդունի Կեդրոնական
վարժարանը ձրի ընկու գաղափարը, եւ
պիտի ստատէ ինպատ անոր թատե-
րական ներկայացումներու յաջողութեան:

Այս պարագային օգուտը մանաւանդ
կրկնակ պիտի ըլլար, քանի որ ձրի ըլլա-
լով թէ ուսանողաց թիւը պիտի աճեր եւ
թէ, թատերական ներկայացմանց շնորհիւ,
Կեդրոնականին ներկայիս ունեցած 800
ոսկիի հասոյթը դիւրաւ կարելի պիտի ըլ-
լար գէթ 1000 ի բարձրացնել, որով աւելի
200 ոսկիով ալ միջոցը պիտի ըլլար վար-
ժարանին մէջ նոր կատարելագործութիւն-
ներ մտցնելու:

Այսքան օգտակար թելադրութիւն մը
կը յուսամ թէ մասնաւոր լուրջ նկատա-
ման կ'արժանանայ:

Մ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

Նոր Գրքեր

ԲԱՆԲԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ՝ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍԻ
Ա. ԳԻՐԳ. Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԴ. 1903

ԱՌԱՋԻՆ ՅՈՂՈՒԱՄ

Առաջին անգամը չէ որ Ռուսահայերը
կը յաջողին հրատարակել հանդէս մը որ
գիրքի մը պատրանքը կուտայ մեղի՝ Թրք-
քահայերու որ սովոր ենք վտիտ եւ քե-
րականներու նման պարբերականներ միայն
լոյս աշխարհ ածել: Բանքեր Գրականու-
թեան եւ Արուեստին ալ իր նախորդնե-
րէն շատին պէս, թեպէտ վեցամսեայ պար-
բերական մը, բայց մեծածաւալ եւ ոտուար
գիրք մըն է իսկապէս, անտիպ գործերու
տեսակ մը հատրնիր հաւաքածոյ՝ ուր
կարելի է գտնել վէպն ու բանաստեղծու-
թիւնը, գեղարուեստն ու բանասիրութիւ-
նը, վերջապէս՝ Գրականութիւնը իր բոլոր
ճիւղաւորութիւններով: Այս հիման վրայ, նե-
րելի է ուրեմն Բանքերը զետեղել Նոր Գիր-
քերու շարքին մէջ:

Թրքահայի մը համար Բանքերը առա-
ջին երեւոյթով հաճելի տպաւորութիւն մը
կը թողու: Հատորին 260 էջերէն կէսէն
աւելին գրաւած են Թրքահայ գրողներ, ինչ-
պէս Ռ. Զարգարեան, Գեւոր, եւլն. իրեւ-
վիպագիր, Վ. Թէքէեան, Միքայէլ Կիւր-
ճեան, Ա. Եարճոնեան՝ իրեւ բանաստեղծ:
Ուսումնասիրութեանց բաժնին մէջ «Իրեւ-
մտեան հայոց արդի գրականութիւնը» թէ-
պէտ անստորագիր, բայց շատ յայտնի կեր-
պով Թրքահայ գրագէտի մը հեղինակու-
թիւնն է:

Այս պարագան չեշտելով նպատակ
չունինք Բանքերի պէս լուրջ հրատարա-
կութեան մը արժանիքը կորզելու բուն
տէքերէն՝ որոնք Ռուսահայերն են
անկասկած: Ճորտարապետը՝ որ իր ստա-
ցած վարձքին փոխարէն չէնքին մը յատա-
կածել կը պատրաստէ, գործաւորը, ա-
տաղձագործը եւ հիւանդ որոնք իրենց օ-
րականներուն փոխարէն չէնքին կստուց-
ման կ'աշխատին, կրնան յետոյ սեփակա-
նութեան խնդիր յարուցանել, ըսելով որ՝
եթէ իրենք չկրկին չաղախը, քով քովի
չբերէին աղիւսները, եւ չլղկէին գերան-
ները, այնքան հոյակապ չէնք մը երեւան
չէր դար: Արդ, Բանքերն ալ թեպէտ մե-
ծապէս նպատաստուորուած Թրքահայ գրող-
ներէ (եւ՝ փոխադարձաբար) բայց դարձ-
եալ Ռուսահայ ձեռնարկ մըն է, անոնց
մտքին ու քսակին ծնունդը, եւ ճիշդ այդ
հանգամանքին համար, կը խոստանայ ըլ-
լալ հանգրուան մը, ուր կարելի է գիր-
կընդլսուն տեսնել մեր գրականութեան
երկու հասուածները. Բանքերը ապաս-
տանարան մըն է, ուր կընդունուին Թրք-

քահայր թէ Ռուսա՛ւալը, առանց խտրա-
կանութեան. տեսակ մը աշխարհաքաղա-
քացիութիւն կը տիրէ հոն. Գրականու-
թիւնը՝ նուազ խեղանդամ՝ եւ նուազա-
գոյն թերագումներով աւելի համայնական
երեւոյթ մը կ'առնէ ուրեմն:

* * *

Այսքան կենսական դեր մը ստանձնե-
լով լուրջ հրատարակութեան մը ձեռնար-
կող մը թերեւս մզուէր հանդիսաւոր խոս-
տումներ րնելու հանրութեան. ասոր հա-
կառակ, Բանբեր ոչինչ կը խոստանայ
թուղթի վրայ. ծրագիրը ինքնին կ'երեւայ
արդէն Ա. հատորին բովանդակութեան
ղանաղանութենէն. գործը կը խօսի:

Նշանաբան ընտրելով Սգանտալի «Ար-
ուեստը երջանկութեան խոստումն է» խօս-
քը, խմբագիր Ն. Ադոնց սա պէս կը կա-
տարէ Բանբերի բացումը. —

Գեղարուեստն իր տեսակներով մի բարդ լեզու է,
այն միջոցներին մինը, որով մարդիկ արտայայտում են
իրենց ներքին աշխարհը, հաղորդում են միւսներին
զգացմունքներ, մտքեր, երազներ:

Գրականութիւն, նկարչութիւն, երաժշտութիւն
յայտնի տեսակէտից հոմանիշ բաներ են: Նկարը՝ ար-
ուեստաւորի ոգեշունչ ստեղծագործութիւնը, կենդանի
խօսքի, մշտաբարբառ զրի հաւասար և համագոր գոր-
ծոն է: Գուցէ խօսքի և զրի նման դիւրամբունքի չէ,
բայց ունի առանձնակի շնորհ, մի քանի գծերով ու
գոյներով ասելու այն, ինչ որ կը ձերանար կատարել
գուցէ ստուար հատորը: Նկարի այս կարողութիւնը՝
առնել իրն ամբողջութեամբ, ցոյց տալ երեւոյթը լի-
ովին, մի բարձր առաւելութիւն է, որի հիմամբ կարելի
է ասել — սիրել գեղարուեստ, նշանակում է հսկում
ունենալ դէպ ի ամբողջը, մեծը, անսահմանը. իսկ ամ-
բողջութեան սէրն է, որ կ'ընթերցէ լայն ոգի, արձակ
սիրտ, ընդունակ է՛ւ լսցի եւ ժպտի — անհրաժեշտ
պայման դառնումեան մէջ յուսով ապրելու:

Կան մարդիկ և կրթուած մարդիկ, որոնք արուես-
տը շուայրութիւն են համարում. աղբատ տնակի մէջ՝
արուեստը մետարսէ և թաւշէ կարստիք է, որ տե-
ւորդ տեղ է բռնում: Եթէ ներքին է համեմատել ար-
ուեստը տա՛հ հարստութեան հետ, նա յամենայն դէպս
կահաւորութիւն չէ, այլ բաց լուսամուտ, որտեղից գե-
ղում է կենարար թարմութիւն: «Սենեակն առանց
նկարի, ասում է Ջ. Բեկին, նոյն է, ինչ որ տունն
առանց լուսամուտի — a room without pictures
is like a house without windows» . . .

Բանբերի վիպակն մասը, ի բաց առ-
եալ մէկ քանի թարգմանութիւնները՝
Հանրի տը Բէնեիէ, գերման հեղինակ Հանս
Պէթկէէ եւ ինքնագիր վէպ մը, կը պա-
րունակէ վիպակ մի՛ Վ. Փափազեանցէ,
վիպակ մը Ռ. Զարգարեանէ, եւ հէքեա-
թիւնակ պատմութեամբ մը՝ Գնէլէ: Երբեմնի
Թրքոհայ գրագէտը՝ Վ. Փափազեանց իր
Դաւաւաւոր վիպակին նիւթը քաղած է Ռուս
սահայ կեանքէն. քնկերական բարքերու
ուսուցման սիրութիւն մը չէ այս, այլ պարզ
բայց յուզիչ միջադէպի մը պատմութիւնը,
հեղինակին հուժկու գրիչին տակ աւելի
տպաւորիչ գործած: Կովկասի քաղաքնե-
րէն մէկուն մէջ կ'ապրէր հարուստ վա-
ճառական մը իր միամօր տղուն հետ. պա-
րագաներու բերմամբ այս չափազանց սիր-
ուած տղեկը ծանր հիւանդութենէ մը կը
բռնուի, որով հայրը թողնով ամէն գործ

եւ բժիշկներուն խորհուրդով կ'երթայ գիւ-
ղային վայր մը. բայց ճամբուն յագնու-
թիւնները տղեկին առողջական վիճակին
վրայ մեծապէս աղղած ըլլալով, երբ գիւղ
կը հասնին, արդէն կ'ախարհ մը կ'երեւայ
ան: Հայրը այս վիճակին հանդէպ ինք-
նիրմէ ելած ամբողջ գիւղը տակն ու վրայ
կ'ընէ բժիշկ մը գտնելու համար. դիւղին
բժիշկը հիւանդտեսի համար մէկ քանի
ժամ հեռու տեղ մը մը գացած է. ինչ
ընել, խեղճ հայրը անտանելի տագնապ-
ներու մէջ կ'իյնայ, բայց վերջապէս կը
յաջողի գտնել ուրիշ բժիշկ մը, որ օգա-
ւորութեան համար այդ գիւղը եկած էր:

Գաղտնիքը հոսկէ կը սկսի. հայր եւ
բժիշկ զիրար կը ճանչնան. տարիներ ա-
ռաջ միասին ապրած էին Մոսկուայի մէջ,
իրր ուսանող: Բայց թողունք որ վիպա-
գիրը խօսի. —

Եւ մինչ այն տեղ բժիշկը, այդ խրոխտ և սպառ-
նալից մարդը, կուսցէ զնոյն էր մահամբձ երեխա-
յին, Հէքիմեանի մորուստը նորոգում էին նորից անց-
եալի անխորժ յիշատակներ, ուսանող ժամանակուայ
դէպքերի պատճառած յուզումները: Տասն երկար տա-
րիներ եկել անցել էին այն բոլորի վրայով. Դէպքին
վկայ, մասնակից մարդիկ՝ բոլորը վաղուց ի վեր ցըր-
ուել անհետացել էին: Այն անձը, որ գործի բուն
պատճառն էր, երկու տարի է, որ ննջում էր յաւի-
տնական քնով: Նա գրէ՞ծէ մոռացել էր իսկ, որ մի
ժամանակ ուսանող էր եղել, ուսանողները շրջանի մէջ
էր գտնուել . . . բայց անա նորից ամէն ինչ պատ-
կերանում էր նրա առաջ և նորից՝ նրա սիրտը ճըն-
շում էր, հոգին վշտանում էր խորապէս . . .

Ահա տեսնում է այն «ընկերական» կոչուող դա-
տաստանը, որ կազմուել էր մի ուսանողի սենեակում
և որի առաջ բերում էր նա որպէս յանցաւոր: Հա-
ւաքուել էին բազմաթիւ վկաներ, նրա հակառակորդը՝
գունատ, նստել էր հեռուն: Դատաւորները ծանր ու
մաշկ կերպարանքով փափում էին իրար հետ: Նա
տեսնում է այնտեղ ահա և այդ բժիշկին, որ նախա-
գահում՝ ուսանողական վերաբերում ամրապէս, մինչեւ
օձիքը կոճկած և խիստ հայեացքը իրեն ուղղած . . .
Ահա կանչել են նոյն իսկ այն կնոջ, որ առիթն էր
ամբողջ պատմութեան: Մտնում է նոյնպէս գունա-
ւատի, բայց վճռական. նստում է ղուան կողքին ու
շրթունքները պրկած՝ սպասում է: Բոլորը լսրուած
են: Մի տեսակ խորհրդաւոր, ծանր լուծում է տի-
րում սենեակում: Լոյսը պսպիրոսի ծիւց սողոսացել
է, ղրտում ո'չ մի ձայն չկայ և դատաւորները ղուխ-
նին կախ, խաղաղում են թղթերի վրայ . . .

«Ընկերական» դատաստանի հարցա-
քննութիւններէն կը յայտնուի թէ տասը
տարիներ առաջ այդ հիւանդ երախային
հայրը հրապարակելով ուրիշի մը կինը՝ Վիր-
գինէն, կ'ամուսնանայ անոր հետ. ու
բժիշկը որ կտգմուած ատենին նախա-
գահն էր, նոյն այն մարդն էր որ իրեն
դէմ շանթահարող ճառ մը որոտացրեր էր
սպառնալով, զայրոյթով, նախատինքով եւ
բարոյախօսական կշտամբանքներով լե-
ցուն: Այդ այն մարդն էր, որ պահանջներ
էր ամէն տեղ խայտառակելու եւ ամէն
շրջանակէ դուրս վանելու Հէքիմեանի եւ
տիկին Վերգինէի նման «հրէշ»ները: Իսկ
միւսը՝ դատապարտուածը, չկարենալով
խօսիլ եւ իր հոգին վրդովող գաղափար-
ները յայտնել, ընկճուած ու գլխիկոր, կի-
սաւարտ թողուցներ էր համալսարանական

ուսումը եւ փախեր էր իր սիրած կնոջ
հետ . . .

Այսօր, մահամբձ տղեկի մը սիրտին
մօտ դատախազ եւ դատապարտեալ ըով
քովի եկած են: Խստասիրտ դատաւորը,
որ անշուշտ պատրաստուած էր բարիա-
ճայթ ճառ մը եւս կարդալու դատապար-
տուած հօգ գլխին, բերանն իսկ չէր կր-
նար բանալ, որովհետեւ զգացներ էր թէ
սոսկումն ու անցեալին վերաշուշում մեծա-
պէս ազդած էին անոր վրայ. հիմա ան
կը գտնուէր ընկճուածի մը հանդէպ, որուն
վրայ պէտք էր խղճալ այլեւս:

...Ուշ ատեն, բժիշկը կը մեկնի հիւան-
դին քովէն. եւ կուգայ իյնալ իր մահա-
կալին վրայ, այդ անակնկալ հանդիպումը
իր վրայ ալ գործած է տարօրինակ աղ-
դեցութիւն մը. կրգգայ թէ իր ներսը
փլուզում մը կայ եւ հոգին տակաւ աւել-
րակի կը փոխուի. տարտամ զգացողու-
թիւնները հետզհետէ որոշ ձեւ կ'առնեն
եւ ինք կը կարծէ լսել աներեւոյթ դա-
տաւորի մը սա խօսքերը, որոնք մուրճի
հարուածներու պէս, այրող երկաթի նման
կ'իջնեն իր ուղեղին վրայ — Յիշէ՛, կը գո-
ռայ աներեւոյթ դատաւորի ձայնը, դո՛ւն
էիր որ դատապարտեցիր Հէքիմեանը եւ
տիկին Վերգինէն, չանթեր տեղացիր ա-
նոնց վրայ, անբարոյական հոչակեցիր դա-
նոնք, ո'չ թէ որովհետեւ բարոյական սկզբ-
բունքներու պաշտպան մըն էիր, այլ ո-
րովհետեւ դուն ինքը կ'աշխատէիր դրա-
ւել տիկին Վերգինէն. Տիկինը քեզ սու-
համարեց եւ Հէքիմեանը սիրեց . . . Եւ
դո՛ւն, իտէալիզմի, բարոյականութեան եւ
եւ այդ կարգի խոշոր բառերու անունով
խօսող Դադարեան, դո՛ւն, դատական ատ-
եան կազմել տուիր, ինքը նախագահեցիր,
դատապարտեցիր, այդ երկու անձերը ընդ
միջոք արատաւորեցիր, որովհետեւ տիկինը
չուղեց քու զոհը, քու ղուարճութեան
առարկան դառնալ, կիրքերուդ ծառա-
յել . . .

Տօքդ. Դադարեանը այս ահուկի մղ-
ձաւանջէն երբ կ'արթննայ, սոսկումը դեռ
կուրծքին տակն է. անտեսանելի նախա-
գահին խիստ գէ՛մքը աչքերուն առջեւն է
տակաւին, անոր խօսքերը կարկտահար
ըրած են զինքը:

Առտու էր արդէն. տպաւորութիւնը
թեթեւ մը ցրուելէն ետք, բժիշկին առա-
ջին մտածումը կըլլայ հիւանդ տղեկին
այցելել:

— Պիտի փրկե՛լ, պիտի անշուշտ ապ-
րեցնել նրան, գոչեց նա ներքնապէս եւ
չտապ հաղնուելով. ինչ որ էլ լինի՝ պիտի
փրկե՛լ . . .

Երբ հասաւ հիւանդի տունը, սրահին
մէջ ոչ ոք չկար. քովնուր սենեակներէն
մէկուն մէջ կը լսուէր տխուր ու մեղմ
չչուկ մը, դուռը սոսկումով մղեց եւ սա-
ռած կանգ առաւ:

— Սենեակի մէջ տեղ դրուած սեղանի

վրայ, մաքուր սպիտակ չորերի մէջ տեսնուում էր մի ինչ որ բան. մի ամզոյն մտնկալում անշարժ գէղը փայլում էր երկու կողքում վառուող մոմերից, իսկ գետնի վրայ չորած, գլուխը ձնաքարի սեղ' հայրն էր յուսահատ, զգոցուած ու նկուն . . .

Բժիշկը մի վայրկեան նայեց այդ բալթին, լսող բուռը կծկեց, գէղքը այտնդակուեցու եւ նա շտապով գործ փխաւ ան տնից, ուր մահը մտել էր վերջ դնելու՝ ամբխայն անմիտ բարոյականութեան զոհերից մէկի վշտալից կեանքին եւս . . .

Ի. Զարգարեանի Կանչեցր Բնագաւառի կեանքին քաղաւոր վիպակ մըն է, որ իր գրական արժանիքէն զօրաւ ալ ունի իր մասնաւոր նշանակութիւնը: Թրքահայ գրականութեան մէջ Pêcheur d'Islande թարգմանիչը լուծանով է արդէն, ինչ իբր բանաստեղծ եւ թէ իբր կորովի արձակագիր: Իր ոճը militant ուժ մը ունի, միշտ կենսային եւ եռանդուն գաղափարներով զեղուն, ու ատոր համար անշուշտ դժուար է չզգալ այն սիրականութիւնը, որ դուրս կը ծորէ անոր գործէն:

Որքան պարզ ու պայմանագրական է Սեւ հուրը կանգեցի նիւթը, այնքան աւելի հետաքրքրական է անոր իրաքանչիւր էջը, ուր բնագաւառի կեանքին ուսումնասիրութիւնը կայ՝ հեղինակորէն կատարուած: Խոճապաշի նիւթը, վիպակին ժանտառախի հերոսը, իր հեռաքանակ եղբոր կիներ հրապարտած է եւ գայն հարձի մը պէս կը գործածէ: Տարիներ ետք երբ արդէն ամբողջ գրեզը գարշանքով կը գիտէր այդ անբարոյական օճախը, բացակայ ամուսնւոր ծննդավայր կը գտնայ, բայց ոչինչ կրնայ ընել իր բռնակալ եղբոր պատիժը երկինքէն միայն կուգայ եւ նիւթը յուսահատութեան վայրկեանի մը մէջ թռչնով անձնասպան կըլլայ: Սերունդին պարկեշտ ու քառա տղաւորութիւնը կը գագրի այդ օճախէն: — Սեւ հուրը կանչեց ալ ընտանիքին վրայ:

Այս նիւթը չը հիշնար, որովհետեւ գաւառի մարդուն կեանքի պայմանն իսկ է, ու գաւառի գրագէտը որ պահ մը կը խորհրդածէ իր գրիչին յարմար նիւթ մը գտնելու, անպատճառ պիտի տեսնէ խոճապաշի նիւթներ, անհաւատարիմ նշանիկներ, որոնց ճիւղերուն լաց ու շիւտնը անհանգստի կրնէ զինքը: Իսկ երբ վիպակները կը յաջողի իր նիւթին հետ անմիջական կապ ունեցող պարագաները եւ անցքերը կենդանի գոյներով պատկերացնելու, այն ատեն իր գործը կ'ապրէ ոչ միայն ժողովրդին սրտին մէջ, այլ եւ մշտնջեն՝ գրականութեան մէջ:

Այսպէս, հիանալի չէ՞ք գտնել սա գրական պատահիկը, ուր գիւղի կեանքին զրուատիքը կայ, մինչեւ քաղաքի պերս

ճութեանց մէջ լուսացող մը հրապարելու աստիճան: —

Ամառուան օրերուն էր, այն եղանակին որ զեղն ամբողջ տանիքներուն վրայ կը փոխադրուի, հոն կ'ուտէ կը կշտանայ ու հոն կը քնանայ կ'արթննայ. ալ տանը ներքնակողմը կենդանի շունչ չի մնար գրեթէ: Ախտին անտուններն անգամ շնչանեղձ կ'ըլլան ներսը, անոր համար անոր ալ բաց գաւթներու մէջ կը մտնային քով քովի, եղբ, գոմէշը, այծը, մաքին՝ իրենց ամբողջ քնտանիք երով: Կենքը զուտ հովուական ու քնարական կը դառնայ, աստղիկներուն աղաւմանէ ըլլալը կը կամկծի անկողիններուն ու օրորոցներուն վրայ եւ լուսնակային կամը կ'առուահոսի խիտ ծառատաններուն մոմ կանային մէջ, բուխակները կը հեծկտան, բարտիներուն գլուխները կը ծօծին ու կը ստաւեն, հեռաւոր շուրերուն խոխոջը կը բերէ երբեմն հովր ու զաշտին երեսէն ալ հովուական երգերու անուշ վանկեր: . . . Ու բոլոր գլուխները բարձին վրայ եկած՝ բոլոր աչքերը կը շիտուին հեղ մ'երկիւրի յաւիտեական ճրագներուն եւ յաւիտեական կապոյտին, անոնց անխմանալի խորհուրդովն ու տիեզերական գեղեցկութեամբը յափշտակուած՝ կը քնանան, երեսին միշտ անոնց ուղղուած:

Կամ սա անհատաւորի մ'ընտէրի հոգեբանութիւնը, ուր միտորումին խղճի խալովը կայ ու զինքը ճնշող պայմաններուն դէմ խեղճ խորտու մը: —

Նուրիկ անխորտ չէր բոլորովին, բարոյական ամէն մտքը լծին գունատած չէր իր մէջ տակաւին: Ատեն ատեն՝ երբ մտքով իր անմեղութեան, իր անբիծ օրերուն յետադարձ նայուածք մը կը ձգէր՝ ճշմարիտ զղջման պէս ցու մը ծայր կուտար ներսէն: Կը զգար անցածին բոլոր անուշութիւնը, անբասիր օրերուն անստուեր երանումները՝ որ իր հիմակուան ցեխոտ, շաբաւակից ու մեղատանջ սրտին վրայ մեղրի մը պէս կը կամէր, պահ մը վերականգնանքներով հոն ագնէր յուզում մը: Եւ երբ պատրանքի այդ ժողովուրդին մէջէն յանկարծ ինքզինքը կը գտնէր նորէն՝ այնպէս ինչպէս որ է, միշտ մեղաւոր ու ծանծա մեղաւոր մը, դառնութեամբ, վշտով ու ատելութեամբ կը լեցուէր զէպ ի էր կը՝ որ իր առջի պատկէն առջին վրայէ վրայ հազիւ տարի մ'երկուք քովը մնացեր էր, միշտ հեռուն, միշտ անունով էրիկ, կը մտածէր թէ ինք ալ երիտասարդ եղբը էր ու անցուցեր էր իր արեւը, ինք ալ ամէն կնկայ պէս սիրտ ունէր, սրտի տէր մ'ունէր ու հետեւաբար կը բաղձար ծառի մը տակ շրաւորի, միջոցեւ գեղեցկութիւն, հրապոյր, Թարմութիւն՝ առ մենքն ալ ճամբու նայելով նայելով անցեր գացեր էին: Հոցը հաճ էր վերջապէս, մտքը սոխով մըն ալ կըրնար կշտանալ, մտտ մը պահով ալ: Թող էրիկը քովը ըլլար, ամէն իրիկուն գոտին իր գլխուն վրայ քակէր, շտտ զիջեր ալ անօթի պտուկէն . . . : Յետոյ, ո՞վ գիտէր թէ էրիկը օտար քաղքի մէջ՝ ուր գեղեցկութիւն շտտ կայ, ուր կնիկները աչքով, բերով, բալուածքով կը հրապարեն ու մարդկը իրենց կը կանչեն, կ'ըսէին, հաւատարիմ կը մնար իրեն: Ինչ գիտնար թէ իր հաճոյքներուն ետեւէն չէր եւ ինքզինքը ուղածին պէս չէր գրօցներ . . . : Կը մոտէր տատնը նշանիկ, նիւտնի մը պէս, որ անհանգիստ կը զառանցէ՝ ակամայ, անգիտակցօրէն . . .

Հաւատարմակէս գեղեցիկ են այն էջերը, ուր հեռաքանակ գաւառացիին գարձի օրերը կը նկարագրուին: —

Աշուն էր, կանաչները կը չորնային ու մըլտնեւորուն հետ դուրսի կեանքն ալ զէպ ի բոյնը, զէպ ի գեղը կը կրուէր: Զեռքերը օտքերը հանգչելու կը պատրաստուէին, գեղը կը կենդանանար, տունները, ամայի փողոցները կը լեցուէին, երկրագործի լայնաբաց դռներուն առջեւ դաշտի սայլը կը նստէր ու ձմեռնային անվրդով քունին կը պատրաստուէր: Զառաքները կը բանէին զիշեր ցերեկ, անխնայ շունչալից կ'աղաղակէին: Ուրախութեամբ, զոհունակութեան շունչ մը կը լեցնէր գեղն ամբողջ: Թոնիները անդադար կը ծխային ու մուխի թեթեւ մշուշ մը կը

ծածանէր տուններուն զլիւն վրայ, ու չիթի մը պէս կը ծածկէր զանոնք: Հարսներ, աղջիկներ տեղոտ զործունէութեան մէջ էին: Երիտասարդները հպարտ ու յաղթական կը քայլէին ու անհանգիստ պատրաստութիւն մը կը թռչկոտէր ամէն կողմէն: Հարսները կը մօտենար, խախտանքի օրերն էին՝ որ կը հասնէին ու զարիպներու դարձի ատենն էր: Պանդուխտի տունները առտու իրիկուն օրուան յղութեան կը սպասէին անձկութեամբ: Գիշերները երազ կը տեսնէին, ցորեկները անոր մեկնութեամբը իրկուն կ'ընէին, ոմանք տրոտով նախազգացութեան տակ, ոմանք երջանիկ ու անհամբեր կարօտով . . .

ԺԱՄԱՆՑԻ ԲԱԺԻՆ

ԳՐԱԾԱՐԻՆ ՔՈՅՐԸ

Աղջիկ մը կար նազիւրի, որ գրաշար ըլլալու համար հոգի կու տար: — Օ՛, կ'ըսէր ինքնիրեն, ինչո՞ւ չպիտի կարենամ ես ալ գիր շարել, քանի որ եղբայրս սա՛ղես կը շարէ:

Օր մը վերջապէս տպարան գնաց եւ եղբոր քացային առջեւ կայնած՝ նուրբ մատներովը սկսաւ լեցնել իր քումբաւոր, կուսական զուարթութեամբ: Բայց . . . տղին գիրերը ձախէն աջ գետեղած ըլլալով, կարգաց, երաշ ըկ սեպաս սրյաբղէր ինք:

Աղջիկը այս արտառոց բառերուն ի տես մտառքի մէջ ինկաւ: Բայց ինչ կայ, բաւ, սխալն ո՞ր է. անգամ մըն ալ փորձենք, ու այս անգամ . . . գիտի վայր շարեց. վցոմ մս ոմոմնց տս ոյկն միլ պմոն . . . :

Այս անգամ տարօրինակութեան վրայ ինքն ալ սկսաւ խնդալ, բայց տունց յուսահատելու հեղ մըն ալ փորձեց, սա՛ կայն եսքասները մոռնալով, տեսաւ որ ամբողջ տողը մէկ բառ՝ քանիորեղայրս սապեսիլըարէ եղաւ:

Ա՛հ, գոչեց այն ատեն. հիմա՛ հասկցայ. ամէն գիր տեղն է, միայն եսքասները կը պակսին. անո՞նք ալ զննեք եւ այս անգամ անսխալ տող մը կ'ունենանք բայց անճարակ գրաշարուհին տողը եսքասէրնիւ վերջ, կարգաց, քա նիո բեղը՝ այրս սապ էսկ ըշար է . . . :

Ա՛յ այս անգամ լացը փոցօց: Ե՞րբ պիտի աղատիմ, Աստուած, այս գիրերուն ձեռքէն, գոչեց: Բայց արցունքն ալ օգուտ չըրաւ, եւ երբ այնքան տեղափոխութիւններէ ետք տղին վրայ նայեցաւ, կարգաց. քան իորեղ բայրսսապ է սկըշար է . . . :

Մեղայ, Տէր, մեղայ, գոչեց այն ատեն գեղանի օրիորդ պաղատողին, այս անգամ չարած տողս հիւժախտաւ որի մը կերպարանքը տուաւ: Ու ձգեց փախաւ տպարանէն մինչ գիրերը՝ ատենքն ալ անշատուած իրեն կը նայէին. քա նիո բեղը՝ այրս սապ էսկ ըշար է . . . :

ՍՏԱՑԱՆՔ

Առաջին գիրք Գաղիկեան ի Հայ քաղաքաբանութեան, հեղինակութիւն Ի. Յ. Պէրպլեանի, Գ. տպագրութիւն, որուն արդիւնքը յատկացուած է ամբողջովին նպատակը Յանձնաժողովը ստուգելու:

ՀՕՐԸ ԶԱԽԱԿԸ

ԳՐ. ՄԱԼԽԱՍԻՆ

Պանդոկը ուր գացեր էինք այն ամառ, լեցուն էր մեծ մասամբ Բերադի ծանօթ ընտանիքներով։ Գիւղի մտերմութիւնը չուշացաւ, այն խորեւսիկ մտերմութիւնը սակայն որ մէկ օրէն միւսը կը ծնի, չուստով ալ վերջանալու համար։ Մէկը զոր բարեւելու կը վարանէիր ուրիշ տեղ, կուգայ քովի աթոռդ կ'ընտրէ սեղանին վրայ եւ իրմով կ'ըլլաղեցնէ քեզ, փոխադարձաբար ուրիշ մը որ քեզմէ չ'ախորժելու ձեւեր կ'առնէր, կ'սկսի հետաքրքրուիլ քեզմով, որովհետեւ սիրուն ընկերոջի մը ունիս մէկտեղ եւ կը յուսայ ժամանակ անցընել հետը։

Պանդոկի մը մէջ, այս տեսակ անհուն հանդիպումներէն կարելի է խոյս տալ բոլորովին, կամ թէ նուազ խոտուպահանջ կրկնայ մարդ գիմացինէն գալիք յարգանքին, գիտնալով որ իր ընկիւն յարգանքն ալ անկեղծ է, ո՛չ ալ տեսական։

Մնաց որ, պանդոկի կեանքը գիտողի մը աչքին շահեկան եւ հետաքրքրեցնող կողմեր ալ ունի։ Հոն՝ շատ մը սգեղ բաներու ակնատես կըլլայ մարդ եւ ուրիշները մօտէն դատելու, ուսումնասիրելու առիթը կուենայ։ Նկարագիրներու, բնոււորութիւններու, քմահաճոյքներու ալազանց ցուցադրութիւն մը կայ հոն։ Այսպէս, կը տեսնես կին մը որ նախանձի գոհնիկ ախտէն բռնուած՝ էրկանը գլուխը կ'ուտէ ամէն գիշեր, իբր երեւակայական յանցանքներու հեղինակը դատապարտելով զայն, կը նշմարես էրիկ մարդ մը, երեւոյթէն շատ փափկանկատ, որ ճաշի ատեն զգակը հանելով ջուրի շիշին կափարիչ կընէ կամ ուրիշ մը՝ որ փախաբէ կ'ուենայ առանց օձիքի սեղան նստելու, իր շուրջիները մարդու տեղ չ'ընելու յայտնի գիտումով եւ գիշերն ալ երկար ատեն ձռնող կօշիկներովը վեր վար կը պտտի զխաղ վրայի սենեկին մէջ։

Շատեր ալ կան, կնիկ թէ էրիկ մարդ որոնք ի կարգին իրենց հոգեկան ազտութիւնները եւ ստորնագրող գաղափարները ի յայտ կը բերեն, ոմանք չարաշար բամբասելով ամէնքը եւ ուրիշներ՝ տգեղ պատմութիւններ յօրինելով մէկուն միւսին վրայ։ Կան որ իրենց օրուան ըրածը կը պատմեն բարձրաձայն ու պարծառքով։ Կան ալ որ սիկանոթ մը հրամցուցած ըլլալուն համար ժամ մը ամբողջ կ'ստիպեն քեզ ոտքի վրայ մօտիկ ընելու իրենց մէկ պատմութիւնը որ Բօլ տը Գօքի մէկ վէպէն քաղուած է անպատճառ։ Օրիորդ մը որ դաշնակին վրայ երաժշտական սիրուն կտոր մը կը զարնէ, կ'ընդհատուի նարախն անախորժ ձայնէն զոր էրիկ կնիկ սկսած են սալօնին մէկ անկիւնը տեղաւորուած, ինչպէս իրենց տանը մէջ։

Մեր պանդոկին մէջ սակայն, այս կարգի միջազգայն տեղի չունեցան այն տարին, կամ թէ եղածին կարեւորութիւնը չարեւեցաւ այնքան։ Էրիկ կնիկ մը կային միայն մեր ուշադրութեան արժանի։ Կնիկը, զեռ մանկամարդ, վայելչակազմ եւ մարմնեղ, ինքնազուտահ եւ շնորհալի շարժումներով ու խօսուածքով։ Երկը, ֆիզիքայական նուազ հաճելի, երկայն չոր մարմնով եւ յօգնած գէմքով մարդ մը, բայց ջգուտ լայն ճակտի մը տակ խուզարկող եւ խելացի աչքերով, փոփոխաբար դաժան եւ ժպտուն որոնք իր հոգւոյն մշտապէս ալեկոծութիւնը կը մատնէին։ Մանչ զաւակ մըն ալ ունէին, հազիւ եօթը տարեկան, աշխոյժ իր հօրը պէս եւ մօրը նման գեղեցիկ, լեզուանի եւ կրքիր։ Այս ամօլին գալուստը փոփոխութիւն մը բերած էր իսկոյն պանդոկին ընթացքին մէջ։ Շատեր հետաքրքրուած էին այս գրեթէ անծանօթ կնոջ գեղեցկութիւնէն եւ ամուսնոյն՝ օր տեսած, բազմախնդիր մարդու ծանրաբարոյ ձեւերէն։ Այլի կին մը միայն պատահեցաւ զանոնք ճանչցող, բայց այսչափ բաւ էր արդէն։ Մէկ օրուան մէջ պանդոկին բոլոր ընկերները գիտէին թէ ո՞վ էին եկողները։ Մարդը, տասնըհինգ տարեկան Ռէփի պաշտօնեայ մըն էր, իսկ պարագայ ժամերուն զօնայիտ կը խաղար, գիշերներն ալ բօքեր խաղալով ասդին անդին։ Բաւական տարիներ առաջ Մաքրիգի փոխադրուած էր Բերադէն ուր խաղամուրի իր կարգ մը շահատակութեանց պատճառաւ գէշ անուն մը ձգեր էր եւ միայն ամառը մէկ երկու ամիս կ'ըլլաներ կամ Պօսֆօրի մէկ պանդոկը կուգար կ'անցնէր նոր դոհեր դտնելու մօտը։ Իրեն պէս, իր կինն ալ կատաղի խաղամուր մըն էր եղած, հետեւաբար շահախնդիր, ետաւեր արարած մը որ իր գեղեցկութիւնն կ'օգնէր ամէն գիշեր, էրկանը պէս ջղային շարժումներ ընելու վարժուած, անոր պէս խաղի թուղթերուն խորհրդաւոր շրջանակին մէջ որոնելով իր ամբողջ հաճոյքը։

Եւ potinները սկսեցին էլն ծայր տալ ամէնուն բերնին մէջ, կարգ մը սիրային պատմութիւններ կը վերագրուէին կնոջ, ոմանք էրկանը չ'պատկուած կինը կը նկատէին զայն, ուրիշներ հարուստ ամուսնի մը տարփուհին, բայց ասիկա արգելք մը չ'էր։ Իրենց հաստատելիք յարաբերութեանց գէմը Բնդհակառակը, շատեր բարեկամական շրջանակ մը կազմեցին այդ ամօլին շուրջը որ, այնքան bonne figure կ'ընէր վերջապէս, շնորհիւ էրիկ մարդուն փափկանկատ վարմունքին եւ կնոջ փոփոխակի հագած ճաշակաւոր պլուզներուն եւ կենցաղադրական բոլոր նրբութիւններուն։

Եւ գիշեր մը, էրիկ կնիկ, ընկերակցութեամբ մէկ երկու ուրիշ խաղասէր

ներու, կանաչ սեղանին առջեւ տեղաւորուեցան, անխօսուկ սկսելով իրենց բօքերի անվերջանալի jouter։ Մարդուն գէմքին վրայ, ներքին ուրախութեան մը ստուերը կ'ուրուագծուէր այդ գիշեր, անչուտ խաղակիցներ դուռը ըլլալու հաճախ յառաջ եկած եւ նուազ հաճոյքով չէ՝ որ եքսքրալ սիկանոթներու տուփը բաց թողած, մէկ կողմէն կը հրամցնէր եւ միւս կողմէն կը ծխէր անդադար, սաթէ եւ սկի սկզբնատառերով զարդարուն դեղեցիկ ծխափողով մը։ Իսկ կինը, իր մեղսակցի գաղտնի եւ ճարտար դերը կը կատարէր լոնկեայն, թանկագին մատնիկներով ծանրաբեռնուած եւ լոյսին տակ մեղրամօմի պէս փայլող ձեռքովը թուղթերը վարելով մեքենաբար։

Եւ այս կեանքը շարունակուեցաւ այսպէս, հետզհետէ լայն շրջանակ մը կազմելով։ Նոր խաղացողներ կուգային միւս պանդոկներէն եւ ընդհանրապէս կորուստով կը մեկնէին, իբր թէ կախարդուած հրապուրիչ կնոջ մը ներկայութիւնէն, ոմանք ալ իբր անկոխ պարտէզի մը մէջ ծաղկած վարդի մը պէս զայն հոտոտելու յոյսէն քաջալերուած։

Երեւոյթէն, բնաւորութեամբ եւ խառնուածքով իրարու յարմարած սիրահարող այն ամօլն էր սա որ փոխանակ հաշուուած, կշռուած տախակ կեանք մը ապրելու եւ քիչով գոհանալու, բազմի քմահաճոյքներուն անձնատուր կ'ըլլար, մեծ յուզումներու չափովը բարձր գիրքի մը փառասիրութիւնները, հեշտանքները վաշելու տենջանքով։

Պանդոկին մէջ շատ տեսան իրենց այս անօպի, մեծամոլութեան փափաքը եւ նախանձեցան ալ մարդուն վրայ որ «ամէն բան տեղին» ունենալով կ'ապրէր, որ տիրացած էր շնորհագեղ կնոջ մը եւ զաւկի մը միանգամայն որոնք չուստով կրնային մոռցնել տալ իրեն ամէն զօրազգութիւն։

Օրին մէկն ալ, իրենց դալէն շարաթ մը վերջ, քառասունի մօտ, վայելչամարմին, գեղին գեղեցիկ պիսերով մէկը եւ կաւ պանդոկ, նոյն գիշերը իսկ առանձին սեղան մը գնել տուն պանդոկին րեաւաք եւ հոն ճաշեցին մտերմաբար եւ զուարթօրէն խօսակցելով։ չիշ մը շահատակայի առջեւ։ Յետոյ, ճաշէն վերջ, թղթախաղի սեղանը անցան եւ երկարօրէն խաղացին, երկրորդ գիշերը միեւնոյն բանը տեղի ունեցաւ եւ այսպէս ալ ամէն գիշեր յաջորդաբար։ Ամէն ոք սկսեց էր վերապահութեամբ վարուիլ անոնց հետ, գեղին պիսերով անձր կնոջ տարփաւոր ըլլալ կը կարծուէր, բայց իրենք բանի մը կարեւորութիւն չտալու երեւոյթը ունէին, խաբոխ եւ իր գիրքը պահել գիտող գիււանագէտի մը պէս։ Ամուսինը իր խաղակից բարեկամներէն դուրս ոչ մէկուն հետ կը խօսակցէր ալ եւ հազիւ թէ կը բարեւեր մեղ, իսկ կինը բնաւ մտածել չէր եւ

րեւնար այն «ըսի ըսաւ»ներուն որոնք իր հասցէին կ'օգտէին, քանի որ իր ակաւն- ներուն մէջ ոսկիներուն ձայնը միայն կը տիրապետէր եւ մտքին մէջ՝ զանոնք իր ալիւն մէջ ունենալու մարմաջը:

Այս բանը, ոչ ոքի գայթակղութիւն կը պատճառէր, հետեւաբար իրենց ազատու- թիւնը լիովին կը վայելէին, առանց ու- բիշին պատիւը վտանգի գնելու:

Ասկայն, իրենց այս վիճակը չտեսնեց այսպէս: Օր մը, մարդը բարկացած, նեղ- սիրտ դէմքով մը իջաւ սեղանի կիներ եւ իր սիրահարը նստեր էին օրդէն դէմ դի- մաց եւ մեղմորէն ճաշակուած վիքմոքի մը գինովութեանը մէջ կը խօսակցէին եռանդով: Ամուսինը, այս տեսարանէն չախրժեցով դէմքը աւելի ծամածոնեց եւ կէս մը բարեւելէ վերջ, նստաւ, կերա- կորները իրարու կը յաջորդէին, եւ մարդը կը մերժէր զանոնք, իր լրագիրները խու- զարկելով մէկիկ մէկիկ, ամէն անգամուն դժգոհանքի եւ քորկութեան շարժում մը ընելով: Մեծկակ կորուստ մը ըրած ըլլա- լու է Պորսան, կ'ըսէի մտովի, շկարծելով որ իր ջղագրգիւր վիճակը յառաջ եկած ըլ- լար սոսկ կնոջը բարեկամին ներկայու- թեանէն: Լսած էի հասեւ որ մէկ երկու օր առաջ գրաւի վրած էր իր մէկ տունը որ կ'ըլլարի գումար մը կ'ապահովէր իրեն տա- րին եւ իր քաղաքային մարդու հոգեկան տագնապին վրայ կը մտածէի, երբ այն մի- ջոցին որ ծառան անուշեղէնը կը պտտը- նէր, մարդը ձեռքովը բռնէր հարուած մը տուտ: Իր պնակին որ կտորեցաւ մեծա- չափից եւ աթոռը մէկգի քաշելով, պան- ղոկէն ներս խոյսացաւ խենդի պէս չմոռ- նալով իր բարկութիւնը յատենի պանդո-

կապետին որ չէր գիտցած լաւ բան մը պատրաստել իր ճաշակին յարմար:

Ամենքս ալ զարմացած, յուզուած էինք այդ մարդուն յանկարծական եւ գոհնիկ այս արարքէն:

Գիշերը, իրենց սենեկին մէջ սր մերի- նին քովէ էր, լսեցի իր բողբոջ եւ զրթ- բաղդ մարդու ձայնը որ կնոջն երեսին կը նետէր՝ լուսանքի բառեր, ամբաստանելով զայն որ իր պատիւը ոտնակոխ կ'ընէր ա- մէնուն աչքին առջեւ այդ մարդուն հեա շարունակելով իր սիրաբանութիւնը զոր ինքը, իրը ամուսին, ամէն ջանք յարած էր արմատէն խլելու: Այլ հերիք էր որքան որ աչք գոցած էր եղածներուն: Ի՞նչ պիտի ըլլար վիճակին, եթէ պատիւին ալ կորսնցնէին, ինչպէս կորսնցնելու վրայ էին իրենց բոլոր ունեցածը: Տարիներէ ի վեր կրցեր էր իր դիրքը պահել, իր կնոջը ա- պաւինած, անոր բարոյական ոյժին վտա- հելով: Ի՞նչպէս կ'ըլլար որ իր կինը, այդ վստահութիւնը չարաչար կը գործածէր հիմա, ցորեկ ատեն, պանդոկի մը մէջ, իր սենեակը հիւրընկալելով այդ մարդը՝ հէ՛, կարելի բան էր ասել:

Եւ մարդը, բերնին կուտար, առանց բառերը խնայելու, յետոյ իր ճակատա- գրին վրայ խօսեցաւ, խոստովանելով թէ ինքը նիւթապէս կ'արտուած մէկն էր եւ հարցնելով կնոջը թէ ինքն ալ բարոյա- պէս կորսուի կուզէր՝ ո՞վ պիտի մխիթա- ւէր գիրենք այն տան:

— Զատակդ, պոռաց մէկէն կինը եւ այս խօսքին վրայ, խոր լուսութիւն մը տի- րեց սենեակին մէջ:

Մէկ քանի օրեր անցեր էին սեղանին

միջադէպէն ի վեր, դեղին պիսերով մարդը մեկնած էր ալ իրենք հաղիւ թէ կերեւ- նային պանդոկին մէջ. ճաշերնին իրենց սենեակը կրնէին եւ վերջէն, ամուսինը, ուրիշ տեղ մը կերթար թուղթ խաղալու:

Կիրակի օր մը սակայն, ցորեկէն վերջ, տեղաւորուեցան դարձեալ թղթախաղի սեղանին առջեւ, իրենց սովորական ընկե- րակիցներով: Ամէն բան մոռցած ըլլալ կը թուէին, թէ եւ եղած միջադէպը ամէն կողմ արձագանգ գտած ըլլար գիւղին մէջ: Միջոց մը, իրենց զաւակը վարան- մունքով եկաւ մօտեցաւ սեղանին եւ բաներ մը բաւ հօրը: Այդ դեղին խաղո- սիկ մազերով գեղեցիկ եւ անմեղ զուլիւր որքա՞ն գէշ կը վալէր քաղաքային դէպքեր մը եւ բարոյապէս ինկած մօր մը քովը: Երբ մօլութիւնը ժառանգած է արդեօք իր ծնողքէն, կը մտածէի, երբ պզտիկը անդին կը շարունակէր իր խնդրանքը, դէմքը անուշացնելով եւ քծնելով:

Վերջապէս, հայրը ձեռքը գրպանը դրաւ եւ տասնոց մը նետեց սեղանին վրայ զոր տղան յափշտակեց եւ հեռացաւ:

Ես, միամտաբար, կարծեր էի որ պղա- տիկը, ինչպէս իր տարիքին մէջ եղող ու- բիշներ, չաքարեղէն մը անկուլ փափաքը ունեցեր էր այդ դրամով, բայց երբ քիչ մը վերջ արահէն գուրս կ'ելլէի պատահա- բար տեսայ զինքը որ տնկիւն մը կ'ծկուած, սպասու հիւներու հետ քովսօյս կը խաղար, աշխուժով:

Հօրը զաւակն էր, բնութիւն չիկար: Ասի- կա իմ վերջին յուսախաբութիւնս եղաւ եւ սիրտս լեցուեցաւ դառնութեամբ:

SOUHՆՈ

«ԾԱՂԻԿ»-Ի ԹԵՐԹՈՒՆԸ (10)

Է. Ճ. ՀԱՐՏԻ

ՀՈԶԱԿԱՌՈՐ ՍԱՐԴՈՑ

ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱՍՆԵՐԸ

ԳԻՏՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԻՐԵՆՑ ՍԵՐԵՐԸ

Մայր Բնութեան խաղաղ եւ կանխաւոր գոր- ծունեութեան գննութիւնը սիրտաբար աղագոս- թիւն մը կ'ընէ բնական գիտութեամբ զբաղողնե- րուն վրայ: Թերեւս այս պատճառաւ է որ հռչա- կաւոր գիտնականներուն շարքին մէջ այնքան յա- ճախակի կը հանդիպենք բարի ամուսիններու: Այս պարագայէն զատ բնական գիտութեամբ պարա- պողները ընդհանրապէս բնական ընտրութիւն մը կատարած են իրենց կիներուն նկատմամբ:

Մասնաւորաբար Կալվանի երջանիկ եղած է իր ամուսնական կեանքին մէջ. (Լուի Կալվանի, հռչակաւոր բնագետ եւ բժիշկ, ծնած ու մեռած է Պոլսոյ մէջ, 1737—1798): Կալվանի կինը Բրոֆ. Կալեացցիի դուստրն էր, եւ կ'ըսուէր թէ այդ կնոջ շնորհիւ էր որ կալվանիդը հնարուեցաւ: Օր մը, մինչ գործի մը սրունքը ելեկտրական մեքե- նային մը քով դրուած էր, կինը նշմարեց որ սը- րունքը կը կծկուի ամէն անգամ՝ որ դանակ մը դպչէր տնոր, այս սուր գիտութեամբ շնորհիւ էր որ Կալվանի մշտնեցաւ առաջին անգամ գննելու

այն գիտութիւնը, որ անկէ ի վեր իր անունով կը ճանչցուի:

* * *

Ներկայիս, ինչ որ գիտենք մեղունեւուն եւ պարսմայրերու մասին, կը պարտինք Հիւպեր ա- նուն մարդու մը որ ճենափայլի մէջ կը բնակէր: Բայց Հիւպեր կայր մըն էր եւ միայն իր կնոջ՝ Լիւիի աչքերուն միջոցաւ կը տեսնէր: Եւս կ'ուսուսեա- սիրէր մեղուններու կեանքը եւ իր ամուսնոյն կը նկարագրէր իրենց ամուսնութենէն առաջ Լիւիի բարեկամները կ'ըսէին իրեն. «Մի՛ ամուսնանա՛ր Թրանսիլ Հիւպերի հետ, սրովհետեւ անոր աչքերը կուրցան»: Բայց կինը կը պատասխանէր. «Ուրեմն ամէն ժամանակ աւելի հիմա պէտք ունի ինձի»: Ուրեմն զարմանալի չէ եթէ Հիւպեր սապէս կը խօսի կնոջը վրայ, իր կեանքին վերջին տարիներուն մէջ: «Լիւի երբեք չպիտի ձերանայ ինձի համար, անկա տակաւին նոյն պէն գեղեցիկ աղջիկն է, ինչպէս կը տեսնէի զայն երբ աչքերս բաց էին, անկա իր աղնուութենէն՝ ինձի՛՝ կայր գիտունին տուաւ իր կեանքն եւ սէրը»:

* * *

Երբ օրերդ Պարնարոս իր հօրը ցոյց տուաւ այն նամակը զոր Թարստէյ գրած էր, զինքը կը- նութեան խնդրելով, հայրը գիտութիւնը ըրա- թէ սէրը կը յիմարցնէ փիլիսոփաները (Մայքըլ Թարստէյ, անգլիացի անուանի փիլիսոփայ ծնաւ Լոնտոնի մօտ, 1791—1867): Օր, Պարնարոս վարա- նեցաւ ընդունելու:

Աղջիկը երկար տուն տատանեցաւ տառաջարկը

ընդունելու, բայց Թարստէյ հետապնդելով որ մը անոնք միասին գացին Ժուլ Գալ ծովափի Ժայ- ւերուն քով ի վեր, իր օրագրին մէջ Թարստէյ սապէս կը գրէ այդ օրուան տկարակելով. «Մտա- ծումներս տակաւ մտայնութեան երեւոյթ մը կ'առ- նէին, վախճանով որ այդպէս երջանկութիւն եր- բեք չպիտի վայելէի ուրիշ անգամ. մեղք որ չեմ գիտեր թէ ո՞րն է լուսաւորն միջոցը՝ շահիլ ուղած սիրտս գրաւելու համար»: Թարստէյ գիտէր քի- միական բաղադրութեանց բոլոր գաղտնիքները, բայց Ստաւ Պառնարոսի մը սրտին խորութիւնները չէր կրնար չափել:

Վերջապէս, վճռական վայրկեանը հասաւ, եւ երկուքն ալ շատ երջանիկ եղան, որովհետեւ տարի մը չանցած ամուսնացան խաղաղութեամբ. Թա- րստէյ ուզած էր որ իրենց հարսնիքն օրը «ուրիշ ո՛ր է օրուան պէս ըլլայ»:

Անգլիացի գիտնականը քանուկութ ատրի յե- տոյ իր կեանքին նշանաւոր թուականներուն կար- գին մէջ կը գրէր. «1821, յուլիս 12ին ամուսնու- ցայ — անցք մը որ ուրիշ ո՛ր է բոնէ աւելի նպաստեց իմ աշխարհային երջանկութեանս եւ մտքիս առողջական վիճակին»:

* * *

Ճօրճ Սքիֆէնըն՝ երկաթուղիներու հաստա- տիչը, թէպէտ շատ ծանրադրաղ մարդ մըն էր, բայց ճօրը գտաւ երեք անգամ ամուսնանալու: Նիստակը շատ կանուխէն գործի սկսաւ, տակաւին քան տարեկան կար թէ չկար եւ արդէն սիրա- հարած էր Լյիզապէթ Հայնսմարշի, որ ագարա-

ՄԻՈՑՈՒՆԵՅՅԵՐ

ԽՈՍՐՈՎ ԵՐ ՄԱՐԳՐՈՒՆԵՐ

(ՎԵՊ)

Դ.

Մաքրուհի վերջապէս զմայլութենէն ելլելով, լռութիւնը կտրեց.

— Պարոն, բաւա, ի՞նչ վսեմ, ի՞նչ աղօթք տեսիլ մարդկանց գործքերը բնութեան հրաշալիքացը քով ինչչափ ակար, ոչինչ են . . .

— Ինչու որ մարդս ալ տկար, ոչինչ է. բնութեան հետ մարդս բաղդատելով, դիւցազնի քով թղուկ մը երեւցած է ինծի. լի անտերով, անյագ ու անմիտ բաղձանքներով, անդապելի կրիք, ըմբոստ իր հոգեւոյն, ըմբոստ մտքին. բանաւոր ու անբան կարողութիւններով զանդւած, իր անձին հետ մշտնջենաւոր հակասութեան մը մէջ, անխմանալի արարած մը: Չեմ գիտեր ի՞նչ ատելութիւն է որ ի բնէ կ'զգսմ մարդու անուան, ու . . .

— Սոսորով, Սոսորով, իրաւունք ունիս, եւ առանց քու չափազանց, անաչառ ատելութիւնդ ունենալու, նոնք ընդդիմութիւնը ունիմ մարդոց ընկերութեանը, ասոր համար աս մենակեաց կեանքն ալ որուն ինքզինքս նուիրեր եմ, ու որուն մէջ հետու ամէն մարդկային նկատմունքէ, միայնութեան ազատութեանը կը վայելիմ:

— Ո՛հ, ի՞նչ երջանկութիւն ի՞նչ բարե-

կապանի մը աղջկին էր. ձօժ Արիֆէնուն սովոր էր դադարագրի երթալ Լիւզապէթի հօրը պղինձ և տեսակցիլ իր սիրուհիին հետ, մինչև որ որ մը վերջապէս դադարէր մէջտեղ ելաւ և իրեն արդիւնեցաւ:

Այս առաջին սիրոյն յիշատակը հազիւ թէ մոռցուած էր, երբ Արիֆէնունի համակրութիւնը շտեղծուեցաւ ուրիշ ազատականի մը աղջկիւ: Օր մը ձօժ տեսաւ որ իր սիրուհիին կոշիկները նոսրագոյն էին կը կարծրէին. անմիջապէս աղջկունը համակրութիւնը խնդրեց զանոնք նորոգելու համար: Նրկաթուղիներու հնարքը օրերդին կոշիկը կարկանդէ վերջ պարծանքով ցոյց տուաւ զայն իր բարեկամներուն: Բայց երեւակայեցէր թէ ի՞նչ մեծ եղաւ զգացած ամօթը երբ կոշիկները գեղանի տիրոջը ներկայացուցած ատեն պաղ ընդունեւ լուծեան մը արժանացաւ: Օրերդը Գաննի անուանով աւելի տարեց և խելացի քոյր մը ունէր, այնպէս որ երբ Արիֆէնունը անոր միջնորդութեանը դիմեց, Գաննի սիրալոյսով ընդունեց զինքը: Ամուսնութիւնը չուշտացաւ բայց չորս տարեկէն արիւն Արիֆէնունը հիւժմախտէ մեռաւ: Յաջորդ տաւ ներքե տարիները Արիֆէնունը անդադար աշխատեցաւ և դրամ խնայեց: Յետոյ իր գէմ էլաւ դարձեալ Լիւզապէթ Հայնամբը, իր առաջին սիրոյն գիշուհին, որ ուխտած էր ուրիշ մարդ չընտրել իր ամուսին. ձօժը անոր ձեռքը խնդրեց և ընդունուեցաւ:

Երբ Լիւզապէթ մեռաւ, Արիֆէնունը անգամ մըն ալ ամուսնացաւ, բայց այս անգամ հազիւ

բաղդութիւն, եռանդով մը գոչեց ինսորով: Միայնութիւն, միայնութիւն. ինչչափ կը սիրեմ, կը բաղձամ այդ կեանքին, որ որ չկայ բան մը որ մարդոս յոժարութեանը, գործքին, մտածութեանը արգելք ըլլայ: Գիտ խաբէութիւն, չորհրդորթութիւն, վատութիւն, ստիպողութիւն: Ազատ ամէն արարածոց մէջ որ չորս դիգ կը պատեն. ծով մը, ծառեր, թռչուններ, որոնք քու հրամանիդ, քու կամայդ հետեւին, քեզ զուարճացնեն, քեզի ընկերակցին, ա՛խ ի՞նչ կեանք, ի՞նչ երջանիկ կեանք:

— Սակայն, ինսորով, մարդս անանկ արարած մըն է, որ ինչ եւ իցէ կեանքի մէջ իր բաւականութիւնը, իր երջանկութիւնը չի գտնար: միշտ բան մը կայ որ իրեն կը պակսի, դատարկութիւն մը սիրտը կը տիրէ, ընկերութեան մէջ ըլլայ, կամ առանձնութեան: Հարցու՛ր դուն քեզի: Ի՞նչ կը պակսի մարդոս: Ստեղծած, ու ստեղծողին ձեռքը գրուած անանկ տեղ մը, անանկ վիճակի մը մէջ, ուր ամէն հարկաւոր պիտոյքը կրնայ հողալ, կրնայ պաշտպանել իր անձը տաքէն ու պաղէն, քաղցէն ու ծարաւէն, կրնայ զինքը դարձագրելու ամէն միջոցները ձեռք անցընել, ալ ի՞նչ բանի կարօտ է:

Ո՛վ չէ խմորեր աս դատարկութիւնը

Եթով ամիս վայելելու ժամանակ ունեցաւ, որովհետեւ մահը ընդհատեց իր ընտանեկան ու գրական հաճոյքները:

* * *

Նկատի առնելով որ Չարլս Ծարուինի տաղը ջական վիճակը ո՛րքան տկար էր, հաւանքին երբեք կարող չպիտի ըլլար իր արդիւնաւոր գլուխը ընելու, եթէ չունենար կին մը և զաւակներ, որոնք զինքը ներգործութիւններէ կ'ազատէին և ընտանեկան երջանիկ կեանք մը կը պարզեւէին:

Գիտական մարդոց կիները երբեմն շատ բան քաշած են համբերութեամբ իրենց ամուսինին համար: Բրօք. Ալիսին(*) կինը առաւ մը գուլպաները և կոշիկը հագած պահուստ սուր ձիւ մը արձակեց: Բրօքնեմբը առկապին անկողինէն ելած չըլլալով արմուկին վրայ կ'աթնած և անձկութեամբ նայեցաւ թէ ի՞նչ կայ:

— Ո՛հ, պառայ կներ, պղտիկ օձ մը ստղոկեր է կոշիկիս մէջ:

— Մէկ հատ միայն, սիրելիս, հարցաւք բրօքնեմբը, հանդարտուն դարձեալ անկողին մէջ երկնալով, կարծեմ երեք հատ օձ պիտի ըլլար:

Ակաթի ինք զանաւոր գրած էր հոն, տաք պահելու համար:

* * *

Մեծանուն ելեքարագէտ Լաիսընի ամուսնութեան առաջին զաղափարը տուողը մտերիմ բա-

(*) Ակաթի, զուգեբերիտեց հաշակաւոր բնագէտ մըն է որ ապրած է 1807—1873:

շատ տնգամ, կամ աս թմրութեան վիճակը, որուն մէջ կարծես թէ մարդուս բոլոր բանական կարողութիւնները անբեկ-պայ, խուլ ու կոյր են, որոնցմէ մարդս զատուած, կարծես թէ զի մըն է, որուն վրայ միակ նշան մը կենդանութեան կը տեսնուի, շունչ մը՝ առանց հոգեւոյ:

Հիմակ, մէկ հարցմունք մը: Ի՞նչ է աս դատարկութիւնը:

Մաքրուհի սա խօսքը ընելու ատեն, անանկ սքանչելի մտաւոր ուժ մը, անանկ եռանդուն երեւակայութիւն մը կը յայտնէր, որ ինսորով միանգամայն նիւթոյն խոսքովեանը ու իր զգացմանը հետ ունեցած յարաբերութեանը վրայ զմայլած, կը յափշտակէր: Հանրմին խօսքերը անոր արտին խորը մտնելով, իր գոյութեան դադարի ծալքերը աչքին առջեւ կը բանային: ինսորովին կեանքէ ձանձրութեանը անխմանալի հանգոյցը կը լուծէր. դատարկութեան բառը ամէն բան իրեն մեկնէր էր: Հիմակ կ'իմանար որ բոլոր իր անցուցած կենացը մէջ դերագոյն բան մը պակսեր էր իրեն, արտին մէջ դատարկ տեղի մը ձգելով . . . հարստութիւն, փառք, զեղխութիւն բան մը չէր լցուցեր զան, եւ գուցէ բոլոր իր մտաւորանքութեան պատճառը, իր սկզբանը վրայ ունեցածն էր զատ, ան դատարկութիւնն էր որ Մաքրուհի զօրաւոր բերնով մը նկարագրեր էր:

Բայց դարմանալու բան, հիմակ ինսորովին սիրտը, կարծես թէ կախարդական զօրութեամբ մը, բոլորովին փոխուած էր: Յէնէր-Պահէնի պանդխտութենէն ի վեր իր արտին դատարկութեան նիւթը զգալի կերպով կը յայտնուէր, կը լեցուէր: Ալ տարակոյս չիկար. աս նշանաւոր փոփո-

րեկամ մը եղած է, որ դիտել տուած է թէ իր ընդարձակ տունը և բնակարանը ապաստանները տիրուհի մը պէտք ունին: Լաիսըն՝ թէպէտ շատ ամփոփ մարդ մըն էր, բայց այս թելադրութիւնը հաճոյ թուեցաւ իրեն և երկնալուծեամբ հարցուց թէ զ՞ով կրնար կնութեան առնել: Ատոր վրայ բարեկամը մեղադրեց զինքը թէ զղացումէ զուրկ մարդ մըն էր:

Բայց երբ առիթը ներկայացաւ, Լաիսըն ցոյց տուաւ թէ այս դիտողութիւնը ճիշդ չէր: Օր մը հեռագրատան մէջ իր հսկողութեան տակ աշխատող օրերդի մը ամօթին տեսեւ կանդաժէր, անմիջապէս աղջկիւ ետին դարձաւ և բաւա: «Մը, Լաիսըն, միշտ կրնամ հասկնալ թէ է՛րբ քովէ կամ ետին եկած ես»:

Հիմա, կարող աղջկանն էր կարմրելու, որովհետեւ Լաիսըն յատկանշական անմիջեւութեամբ մը անոր երեսը նայելով բաւա:

— Այս վերջերս քու վրադ շատ կը մտածեմ, և եթէ կ'ուզես զիս, սիրով կ'ուծեան կ'առնեմ քեզ:

Օր. Արիֆէնի պատասխանեց թէ այդ խնդրը նկատողութեան պիտի առնէ և թէ այդ մասին իր մօրը պիտի խօսի:

Ամիս մը յետոյ արդէն Լաիսըն կ'ամուսնանար այդ աղջկան հետ, իրենց միութիւնը շատ երջանիկ եղած է:

(Շարունակելի)

խուժեան, աս սրտին լուռութեան պատճառ
Մաքրուհին էր :

Խոսքով իր եզրպատական զեղխութեանց
ձանձրութեանը մէջ, շատ անգամ երեւ-
ւակայեր էր, առանց երբեք գտնալու, ա-
նանկ էակ մը, որն որ բոլոր սրտին բազ-
ձանքը իրեն քաշելով, գոհութեամբ ու
երջանկութեամբ լցնէր զանոյն Ասիկայ ա-
նանկ կնիկ մը ըլլալու էր որուն մէկ նայ-
ուածքը, մէկ խօսքը՝ հրաշալի ազդեցու-
թեամբ մը՝ զինք խոնարհեցնելու էին
անոր ոտքին, ու հպատակելու անոր իշ-
խանութեան տակը. աս կնիկը՝ Խոսքովին
պէս տիրական ու անսահմ ընաւորութիւն
մը ամբողջութեամբ, ընտելացնելու էր, ընտանի
առիւծի մը նման . . . Աս սքանչելի ազ-
դեցութիւնը հիմակ վրան կ'զգար Խոսքով-
աս ամօքիչ ու խոնարհեցնող կնկան
պատկերը հիմակ կարծես թէ առջեւը կը
տեսնէր . . . :

Քանի մը անգամ Մաքրուհին խօսակ-
ցութեան ժամանակը, բուն զօրութիւն
մը, որ հազիւ կրցեր էր սանձել, զրգեց
զինքը իյնալու անոր ծնկերներուն առջեւ,
վկայելու իր սաստիկ սէրը. համեստու-
թիւնն ու յարգը զինք բռնեցին, ինչուան
որ Մաքրուհի, պզտիկ կանկ մը առնելէն
ետեւ, շարունակեց .

— Ծառ հեղ աս վիճակիս մէջ, ինքզին-
քիս հարցուցեր եմ. ինչ է աս դատար-
կութիւնը որ կ'զգամ, կամ ինչո՞վ է որ
կրնամ զան լեցնել. Երբեմն միայնութիւնը
ատոր պատճառ բռնելով, մարդոց հա-
ղորդակցութեանը մէջ մտեր եմ. անօգուտ
փոփոխութիւն: Ան ատենը հասկըցեր եմ
որ զգացմունք մըն է սիրտս լեցնելու հա-
մար փնտռած նիւթս, բայց չեմ գտեր զան,
չեմ տեսներ, չեմ զգացեր ինչուան աս օրս . . .

Խոսքով, աս վերջի խօսքին, կայծակով
զարնուածի պէս մնաց. Մաքրուհի ինչ-
ուան ան ատենը չէր սիրեր. ըսել է որ հի-
մակ կը սիրէր, զո՞վ, զի՞նքը արդեօք. աս
պարզ կարծիքը երջանկութեան զինք կը
մեղցրնէր :

— Անանկ է նէ, բաւ աշխարհ ձայ-
նով մը, թողութիւն ըրէ համարձակու-
թեանս, ո՞չ ոք սիրեր է դեռ սիրտդ . . .

— Ո՛չ օք, ո՛չ օք. ա՛խ, բայց դիտե՛ս,
Խոսքով, թէ ինչպէս կ'իմանամ ես սէրը.
— անմաշ, անհատուծ, երկնային կրակ
մը որ սիրտդ կամ տոչորէ, կամ մեղքնէ.
Թէ որ ես սէրը զգացած ըլլայի եւ ան
ատենն որ զգամ, կը տեսնէիր զիս ան-
ստիման երջանկութեան մը մէջ, կամ ա-
մենեւին չէիր տեսնէր . . .

Յանկարծ, աս խօսքերս ըսելու ատեն,
Մաքրուհի, իրեն թէ բաժին փորձը զգա-
լով, վառվառն եռանդեան վիճակէ մը,
անզգայ թմրութեան մը մէջ ինկաւ:
Վայրկեան մը այտերը կարգէ դուրս կար-
մութիւն, կարգէ դուրս փայլունութիւն
մը առին, կարծես թէ աչքերը բոց կը
ցաթկեցնէին. մէյմնալ ան արեգակն

լոյսը իբր թէ խաւար աւայ մը ծածկելով,
երեսին դոյնը կորաւ, աչքերը ծանրա-
ցան, ինկան. Մաքրուհի կ'երեւտար ճիշդ
իր դեռ նոր նկարագրած հակառակ վի-
ճակներուն պատկերը :

Արեւը մարը մտեր էր, ու մութը սկսե-
ր թանձրանալ երկրիս վրայ. Խոսքով այ-
լայլած ինկաւ Մաքրուհին առջեւ ծնկի
վրայ, ձեռքը ձեռքին մէջ առաւ, ու ա-
նուշութեամբ կանչեց անունէն .

— Մաքրուհի, ի՞նչ եղար, ի՞նչ ունիս.
Տէր Աստուած . . .

Մաքրուհի, խոր քունէ մը արթննալու
պէս, վերցուց գլուխը, տեսաւ Խոսքով
առջեւը՝ ձեռքէն լոնած, որն որ անուշու-
թեամբ մը քաշելով .

— Բան մը չէ, բաւ, Խոսքով, բան մը
չէ, մի հոգար. առցաւոր ամպի պէս բան
մըն է, որն որ վայրկեան մը երկնքին ե-
րեսը կը խաւարէ ու շուտ կը փարատի
. . . Բայց, Խոսքով, արեւը մտեր է, եր-
թանք . . . չեմ գիտեր ի՞նչ տկարութիւն
է որ վրաս տիրած կ'զգամ, ծնկերներս կը
զոզան. Խոսքով, Խոսքով, թեղ աւուր . . . :

Ու անուշ թուրութեամբ մը Խոսքովին
թեւը կ'աթմնած, ծառայարգ ճամբաներուն
մէջէն գլխերային թեթեւ ոգիներու պէս
անցնելով, հասան տունը :

Խոսքով ու Մաքրուհի մէկզմէկէ զատ-
նուն պէս, սրտայող վիճակի մը մէջ ին-
կան : Պարտէզին տեսութիւնը իրենց վրայ
խորունկ ազդեցութիւն մը ըրեր էր. Առանց
իրարու վկայելու, զիրար հասկցեր էին.
այնչափ իրաւ է թէ սրտէ սիրտ ճամբայ
մը կայ, ուսկից համակիր զգացողութեան
ազրիւնները կը հոսեն ու կը լեցնին ի-
րարու ծոցը : Նոյն բնութիւն, նոյն բեր-
մունք, նոյն արտօթակ երկուքն ալ հա-
ւասար կը յայտնէին. տխրութիւն մը՝ որ
իրենց սկզբունը հետ գաղտնի կցորդութիւն
մը ունէր, ներքին ատելութիւն մը ընկե-
րութեան, միայնութեան սէր ու մտաւոր
ամփոփման մէջ երջանկութիւն, երկուքն
ալ բարուցը հասարակ յատկութիւններն
էին : Ասանկ բարոյական յարմարութեամբ
մը, ինչո՞ւ զգացմամբ իրարու չի յարմա-
րէին, չի մօտիկանային, վերջապէս զիրար
չ'սիրէին :

Օր մը միմակ իր սենեակին մէջ Մաք-
րուհի կը մտածէր իրեն սովորական եղած
սիրելի նիւթոյն վրայ : Երեսին զուարթու-
թիւնը կը յայտնէր ան մտածութեան մէջ
իմացած սրտին արտօթն ու հաճութիւնը :
Յանկարծ, իրեն նոր բան մը միտքը ե-
կածի պէս, գլուխը վերցուց, յոնքերը կընձ-
ռեց ու ձեռքը ծնօտին վրայ դրած,

— Խոսքով, ըսաւ ինքիւն, Խոսքով, աս
վայրկեանի սիրտս ինձի կը վկայէ, հաւաստի
եմ թէ ես քեզ կը սիրեմ . . . Բայց ինչո՞ւ
աս սէրը, ինչո՞ւ համար քեզ առջի ան-
գամ տեսնելու սիրտս կապուցաւ քեզի,
պատկերդ վրան տպաւորեցաւ, ինչո՞ւ հա-
մար սիրեցի : Հարուստ, պատուաւոր, ան-

ուանի, ճարտար, ազնո՞ր ըլլալուդ համար :
Ասոնց եւ ոչ մէկուն համար չէ : Քեզ սի-
րեցի, կրկնեց ինքիւն պատասխան տա-
լով, վասն զի սրտիս մէջ համակրութիւն
մը զգացի քու սրտիդ, քու մտածու-
թեանդ, վասն զի քեզ վեհ, առաքինի,
արիասիրտ տեսայ, դատեցի երեսէդ, խօս-
քէդ, վարժունքէդ :

Ձեռքը ճակտին վրայ տարաւ՝ իրեն
թէ տխրութեան ամպ մը փարատելու հա-
մար, որ վրան կը տիրանար :

Ծարունակեց .

— Աղէկ, աս երկու բանին մէկը կրնայ
ըլլալ. Խոսքով՝ աննշան, հասարակ մարդ
մը, սիրելու արժանի չեմ սեպեր. անհաս-
տատ կամ խաբեբայ՝ ատելու եմ . . . Գոր-
ծենք, կրկնեց հանդարտութեամբ, կարելի
չէ՞ որ սիրտն ալ աչքերուն պէս խաբի-
սիրոյ մէջ խաբուելէն զիւրին բան չկայ,
նաեւ անոնց համար որ զիրենք շատ զօ-
րաւոր ու անյաղթելի կը կարծեն : Քիչ մը
ատենուան փորձը կրնայ իմ ու անոր սր-
տերնուս գաղտնիքը յայտնել, իմ ու անոր
զգացմուն իրաւն ու սուտը հաւաստել. Թէ
որ իմ զգացմունքս սուտ ու անցաւոր է,
ինքնիրեն կը ցրուի ընելու փորձիս մէջ,
իսկ թէ անորը սուտ է, դարձեալ կը
յայտնէ նոյն քուրան, ու ան ատենը պէտք
է որ մօտեմ ես իմ սէրս :

Անձին կատարութիւնը ընութեան
օրէնք մը եւ ճշմարիտ ազատութիւնն է.
մարդուս կատարելութեանը չի վայելեր
գերի ըլլալ կրքի մը՝ անսահմ կարծելով
զան. թէ որ իմ սէրս վնասակար կամ ան-
հաստատ բան մըն է, ինչո՞ւ պիտի չի
կրնամ զան սանձել : Մարդկային բնու-
թիւնը անյաղ է իր բաղձանքներուն մէջ.
Թէ որ ընութեան ամեն բերմանը անխտիր
հետեւէինք, անհամար չարեօք կը լեց-
ուէր, կը կործանէր աշխարհքս : Ձէ, ան-
խորհուրդ ու գերաբար մեր բաղձանքնե-
րուն հետեւողութիւնը՝ անասնական է :
Անանկ է նէ մարդս շատ անգամ շատ
բանի մէջ զինքը սանձել, չափաւորել
պէտք է, կարող է. անանկ է նէ մարդս
սիրոյ մէջ ալ, ինչպէս ուրիշ կրից մէջ,
պէտք է որ ինքզինքը չափաւորէ, փորձէ,
կռնէ. ու թէ որ վնասակար է սէրը՝ զսպէ
զան : Կատարեալ արիասիրտ մարդը՝ բուն
սիրոյ մը հետ՝ զօրաւոր անդեղայ մըն ալ
ունենալու է սրտին մէջ, որն որ ըստ
հարկի բանեցնէ, որն որ զանակի մը պէս
կտրէ իր վնասակար ու արտաւոր սիրոյն
վէրքը՝ առանց հետք ձգելու, թէեւ եր-
բեմն իր կենացը վտանգով : Ուստի փոր-
ծենք . . . :

Աս գիտման վրայ հաստատ, ջանաց
չէ մը ատեն իր փորձը գործադրելու :

Սկսաւ կատարեալ անտարբերութիւն
մը կեղծելու Խոսքովին դէմն, ու իր կեղ-
ծիքը չի յայտնելու կամ վախճանէն չի
տարբերելու համար, ոչ բոլորովին հեռա-
նալ ցըցուց անկէց, ոչ խիստ մերձաւո-

ԵՐԿՈՒ ԴԱԳԱՆԵՐ

բութիւն. սովորական բնութեանէն աւելի ուրախ ու ընկերասէր երեւցաւ: Մարգի՛ն փնտռեց հետերնին տեսնելու խօսակցութեան համար, զուարճութիւններու մէջ մնալ, պոտեցաւ մինակ կամ մարդու հետ, առանց բոլոր աս ալի եւ ալ պարագայից մէջ սիրոյ պզտիկ նշան մը խորովին յայտանելու, առանց իր խորին անտարբերութեանը կեդրիքը իմացնելու:

Մաքրութիւն գիտութեանը չիտակ իր նպատակը հասաւ: Խորով յուսահատութեան մէջ էր. Մաքրութիւն անտարբերութիւնը զինքը կը մեղցնէր. չէր գիտեր ինչպէս մեկնել. ինչ մտքի իմանալ զանապարտէզին տեսութենէն ետեւ, որուն առջին մէկ պարագաները աչքին առջեւ էին, առջին մէկ բառերը միտքն էին, Մաքրութիւն վարժունքը հակասական, անլուծանելի բան էր կ'երեւար իրեն, երբ բոլորովին ներհակ կը յուսար, կ'սպասէր: Աս մտաւորութեան մէջ, շատ անգամ ներքին ազդեցութիւնը զրոյցը պինքը Մաքրութիւն առջեւ ինչպիսի, իր վարժունքին պատճառն ու մեկնութիւնը հարցնելու: Բայց անոր մէկ անտարբեր շարժումը կամ նայեալքը իր համարձակութիւնը կորսնցրնել կուտար, ու խօսքը շրթունքին վրայ կը ցրուէին:

Ան ատենը Խորով, ճարը հատած, կամովին ինքզինքը իր թշուառութեանը տուաւ. մէկէ մը միայնութիւն, ցաւակցութիւն չի փնտռելով, իր արիւստիտ բնութեանը ապականած, հոն զանոնք գրտնալու յայտ ըրաւ, ու գուցէ բոլորովին մոռնալու... Մաքրութիւն... Խորով չարաչար կը խաբուէր. հիմակ ան առջի մարդը չէր, որ այնչափ գծրաղիւթեանց վրայ յաղթող ելեր էր. ան արհամարտ արիւթիւնը, որն որ շատ անգամ իր կեանքը աչքին առջեւ ոչինչ սեպել տուեր էր, հիմակուան զգացմանը դէմ բան մը ընելու կարողութիւն չուէր. ատիկայ սրտին վրայ անբուժելի վէրք մըն էր բացեր, որն որ քանի կ'երթար, զանիկայ կը ճարակէր: Կամայ կամայ աս վէրքը ցաւ մը կամ արտ մը դարձաւ Խորովին վրայ. առողջութիւնը սկսաւ կորսնցնել, ու յայտնի սլալալութիւն մը իր գէպին ու կազմուածքին վրայ երեւցաւ:

Մաքրութիւն իր անգութ փորձին վախճանը հասեր էր. ամիս մը ամբողջ թշուառ Խորովը տանջելէն ետեւ, գոհ էր, կասկած չէր մնացեր, ու գրեթէ կը զգար իր անգութութեանը վրայ: Բոլոր աս միջոցի մէջ, Խորովին վարժունքը իրեն դէմ վեհանձնութիւն, յարգութիւն ու իր թըշուառ բազմին կատարեալ համակերպութիւն մըն էր: Միշտ երախտագէտ ու ազնուաբարոյ Տիգրանին առջեւ, հեղ ու անուշ Մաքրութիւն հետ, մէկու մը գանգատ չըրաւ, արտունջ մը բերէն չի հանեց, յանգնութիւն մը չի ցրցուց...

Միտքը զբաղեցնելու համար, սկսաւ

Կոստանդնուպոլսոյ ամէն նշանաւոր ու տեսնելու արժանի տեղերը պտտիլ. չուկաները, ձկնիթները, խաները քաղեց, տեսաւ. առանց վրայի հին ու նոր դարերուն մեծագործութիւնները զինք չի գարմացցին: Խորով Եգիպտոսի բուրգերն ալ տեսեր էր. նոյն անտարբերութեամբ, ու ան հոյակապ շէնքերը, որոնց վրան երեւելի մարդ մը քսան դարու սքանչելիք տեսնելով կը պատկառէր, Խորովին սիրտը՝ ապշուածան տեղ՝ կարեկցութենէ զատ բան մը չէին կրցեր ազդել. վերջապէս ատամնը մարդկանց տկար ձեռագործն էր, որոնց վրայ ինք ուրիշ բան չէր տեսներ բայց անցաւ փառասիրութիւն մը, որն որ մարդոց դէմ աւելի ատեւութիւն մը կուտար իրեն:

Բնութիւնը միայն իր վսեմ պարզութեամբ կրնար Խորովին վրայ հաճելի տպաւորութիւն մը ընել. Խորով բնութեան մարդն էր. անոր համար իր կեանքին մէջ ատկէ ուրիշ բան չէր սիրած. բնութեան զաւակ, բնութեան դաւեկորդի, բնութեան վիճակաւոր, օգն ու ջուրը զինք անուցեր էին, ցամաքն ու ծովը իր հայրենիքն էին. վայրենի բնութիւնը մարդկանց խաբեալ քաղաքականութենէն կենօք չափ գերազանց կը սեպէր: Ուստի ձգեց քաղաքը, սկսաւ Ֆէնէր-Պահէն, Քաթաֆէօյին, Մալթէֆէին ու Իւսկիւտարին դաշտերն ու լեռները պտտիլ. անկէ ծովեղերը ինչնալ ու պզտիկ նաւակով մը ինչուան կղզիներէն անդին արշաւել: Ամեն օր ցամաքին վրայ գտած բարձր տեղ մը, նոր բոյս մը, նոր այր մը, զինք ուրախութեամբ կը լեցնէին. ծովուն մէջի ծոցերը, ժայռերն ու կղզիները իր սիրական զբաղմունքն եղեր էին:

Աս կերպ աւճին կառավարութիւնը օգտակար ազդեցութիւն մը ըրաւ Խորովին մտացը ու մարմնոյն վրայ. կամաց կամաց կրցաւ ինքզինքը ամփոփել, մարմնոյն առջի վիճակը ու սրտին արիւթիւնը գտնալ — Ան ատենը քննելով սրտին մէջ իր զգացմունքը, թէպէտ դեռ Մաքրութիւն տպաւորութեամբ լեցուած գտաւ, բայց իր մեծահոգի բնատրութիւնը անկէ վերաւորեալ, կրցաւ հետեւեալ խորհրդածութիւնը բնել. «Ինչո՞ւ համար պիտի սիրեմ մէկը՝ որ զիս յայտնապէս չի սիրեր. չէ՛, ազատ բնութեան մը չի վայելը այս պիտի անարգ գերութիւն մը. իրաւ է թէ աս կ'սիրէ զիս յափշտակեց, գրտեց սիրտըս, բայց պէտք է արիւրջալ, չի ձգել որ սիրտը բոլորովին ճնշի... ու գուցէ կը թափին ատ բռնաւոր կապերը... ու վա՛յ անոր որ սէր ազգեց ինծի եւ անտարբերութեամբ անարգեց զան. Պէտք է որ ատ սիրոյն սպասկութեանը չափ սաստիկ ըլլայ իմ արհամարտութիւնս...»

Աս դիտման վրայ հաստատ մնալու համար, կարճեալ թէ սուր դանակաւ մը արիւնտեսց իր սիրտը, որպէս զի անոր վրայի զգայուն վէրքը կտրէ, հանէ:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՀԻՍԱՐԵԱՆ (Պիտի շարունակուի)

Արեւին մայրամուտի ատենն էր, արեւմուտքի մէջ հրդեհում կար մեծածաւալ. մեծ կրակին զօրաւոր կայծ-ճառագայթները ցանցնուած բարձր շէնքերն ու խոնարհ բլուրներուն վրայ՝ անոնց կուսական լանջքին իրենց հրաժեշտի համբոյնները կը դրոշմէին, համբոյններ որոնք ամէն օր կը կրկնուին անխտիր. մանաւանդ արեւոտ օրերը. այդ համբոյնները թաքնապէս կուտուն ինչպէս գետնին, հողին նոյնպէս եւ անոնց ամբողջ բնութեան տեւական կենդանութիւն մը անուշ նշանքի կապոյտին վրայ հազիւ կ'երեւան ամպկներ, որոնք հրաշքի է, եւ ինչ որ առած են այն ճառագայթներուն տակ ու անդին — բաւական հեռուն ծովուն ծածանուած ծովափներուն վրայ շողումներ եւ փայլումներ յատուկ կը բերեն որոնք աչքերդ կը խողտեն: Արեւը մեծ է իր գունտովը եւ իր բարութեամբը. կը խորհիմ թէ եթէ արեւը չըլլար՝ ինչ ողորմելի բան մը պիտի ըլլար ամբողջ բնութիւնը. մշտնջենի կենդանութեան եւ գեղեցկութեան աղբիւրն է այն: Վար կը խոնարհի տակաւ հեղէն խոշոր գոյգոյսած՝ ուսերն ի վար թափելով իր ոսկի վարսերը՝ որոնք ինքը չիտար որ մարդիկ անոր կուսական գեղեցկութեան համարձակին նայելու. անոնք կուղան աչքերուդ թիւրերը ծակակելու ու գուն պարտուած կը դարձնես զլուխդ, կարծես շտանելու համար անոր հոլանի գեղեցկութիւնը՝ զոր նա բնութեան առջեւ կը ցուցադրէ հիասնալի եղանակով մը:

Բնութիւնը ապաւ իր աչքերը փակել կը սկսի. պողոտային վրայ քանի մը ճամբորդներ կը տեսնեմ. գէշու կիկեր խօսակցելով եւ կը դառնան քաղաքին փողոցներուն մէջ առտունէ մինչեւ իրիկուն անդադար կրկնել վերջ նազարատի մը պէս ձայն պապալլում: Կը մտնեն իրենց վրանները, ուր գուցէ բնական է անմեղունակ երջանկութիւն մը կայ աւելի անուշ եւ աւելի քաղցր, քան այն արուեստակեալ երջանկութիւնը, որուն տիւրանալու համար քաղքենին սալումաշ կ'ըլլայ կեանքի կոխին մէջ տարուբեր:

Հովանուած ծառերէն քիչ-քիչ թեւամբ կեցած կը նային տարիներով, իրենց շուքն ու հովանին տալով մարդոց, որոնք անոնց ներքեւ նստած կը հանգչին կամ յաւիտենապէս պառկած հոգտնոտի մը տակ հանգիստ կը քնան կան քուկը Գերեզմանտան նուրնը: Իրիկունն դէմ, մարդոց պէս ծառերն ալ կ'ընկնեն վրայ՝ ու քնացող թարթիչներու պէս իրենց տերեւ—թարթիչները կը խոնարհեն

վար հեղիկ: Մանաւանդ գերեզմանի հաս- տարուն ծառերը՝ որոնց վրայ կը կարծես մահուան հրեշտակը թառած տեսնել՝ ար- ծիւի մը պէս սպասելով իր որսերուն, ո- ռոնք չեն ուշանար հոն գալու: Երկու գաղաղներ գերեզմանատան նորաչէն դռ- նէն ներս կը մտնեն իրարմէ քանի մը վայրկեան վերջ, Հազիւ սգաւորներ կ'ե- բեւին. աղքատիկ ընտանիքի կը պատկա- նէին անոնք, իրենց անշուք ըլլալուն պատ- ճառն այս էր:

Մէկը ծաղիկ մը ըլլալէ աւելի պտուղ էր եղած, ժամանակէն առաջ մահացած: Յաւանոր համար չէ սակայն, գոնէ անիկա հասկցած ըլլալու էր թէ ինչ է աշխարհը, բնութիւնը, արեւը, երկինքը, ծովը, մէկ խօսքով՝ ամէն բան եւ գուցէ ճաշակած էր բնութեան բոլոր պարզեւները, զոր նա կը շնայէ ամէն եղանակով մեղի՝ մարդերուս, որ դժբաղդաբար չենք կշտանար. անյագ ենք մեր ամբողջ կազմուածքով եւ նկա- րագրով:

Իսկ միւս գաղաղը, Աստուած իմ, փոք- րիկ՝ հազիւ երկու տարեկան աղջնակ զաւկի մը դադաղն էր որ կը հանգչէր գերեզմանատան հանգստեան քարին վրայ: Պատկառանքով կը մօտենամ անոր, մօտէն դիտելու համար զայն. անմեղութեան մարմնացումը՝ որ կարծես կը հնչէ հան- զարտիկ՝ առանց չարժեքու:

Արդեօք վերջամուտի արեւուն մէկ ճառագայթին էր որ մարմին առնելէ վերջ փոքրիկին մէջ՝ եկած էր մեռնելու երկրին վրայ, ինչպէս կը մեռնին իրարու ետեւէ բոլոր ճառագայթները միանգամայն երկիր իյնալէ վերջ: Մարդ չէր կշտանար իրեն նայելէ, գրաւիչ սիրունութիւն մը ընդգր- կած էր զինքը: Մանրիկ թաթիկները փորն ի վար ձգած, խարտեալ մազերէն թելեր պսակ մը բոլորած են իր լայն ճակտին վրայ՝ մօրը հարսնութեան կեղծ պսակը տարբեր անուշութիւն մը տուած էր անոր անրիժ գէմքին. մեռած է թէ կը ննջէ, ա՛հ, եթէ Աստուածամարդ մը ե- դած ըլլայի պիտի ըսէի «աւիկա մեռած չէ՛, այլ կը քնանայ». այո՛, կը քնանար, բայց յաւիտենական քունով, զինքը իր որովայնին մէջ երկնող դժբաղդ մօրկանը ըսած օրօրը՝ յաւիտենական քունի մը մէջ թաղած էր զինքը. դառն հիւանդութիւնը ընկճած էր փոքրիկը, մահուան անփրկելի խայթոցը մտած էր անոր անմեղունակ կռիւթոյն տակ, ու մա՛հը, անողոք մա՛հը, իր յաղթանակը տարած էր անոր վրայ: Բայց ինչ ուժ ունէր փոքրիկը՝ որուն վրայ այս տեսակ անագորոյն յաղթութիւն մը տեղի կ'ունեւար: Ասոր համար է որ մահէն կը սոսկաւք. եթէ գոնէ մանուկներուն եւ երիտաւարներուն խնայէր, սիրով զինքը պիտի ողջունէինք օր մը՝ Երբ մեր տարի- քը աւնէինք:

Բնութիւնը որքան անգութ է սա- կայն. դոնէ անոր գեղեցկութեանը խնա-

յէր: Բնութեան անգթութիւնը այսքան մօտէն տակաւին չէի գիտած, իր ընթաց- քը կամայական բան մը ունի, որքան անյեղի են իր օրէնքները եւ որքան յեղեղուկ է իր բնաւորութիւնը. բոնաւոր մըն է, որուն քմահաճոյքին զո՛հ կ'ըլլանք ամէնքնիս ալ, զո՛հ ամէնքնիս ալ, առանց խտրութեան, իրեն համար քաւութեան նոխաղներ ենք, բայց մեղի հետ, մարդ- կութեան հետ հաշտուելու ո՛չ կամք ու- նի եւ ոչ ալ յօժարութիւն: Գոնէ մայրե- լուն խնայէր, քանի որ ինքն ալ մայր է, — մայր բնութիւն — եւ. քանի՜ որ մօր մը տառապանքներուն ինքն ալ ենթակայ է, իր զառամած կուրծքին տակ երբեք ցաւեր չըզգար արդեօք, որոնք կը մաշե- ցնեն զինքը, ցա՛ւ որդեծնութեան, եւ ցա՛ւ զաւակը կորսնցնելուն. ուրեմն կը նմանի ա՛յն մայրերուն որոնք իրենց զաւակը կ'սպաննեն անգթօրէն ու արցունքի կա- թիլ մը իսկ չեն թափեր. իրենց կատաղի աչքերէն:

Բնութիւնը — Աստուած — տեսանելի կամ անտեսանելի գոյութիւն, իր պու- թի եւ կարեկցութեան զեղումներով պէտք էր որ կենդանութեան շունչ մը տար փոքրիկին, որ տակաւին երեւակայու- թեանս առջեւ փոքրիկ դադաղին մէջ պսակած կը հանգչի անգործիկ, որպէս թէ մօրը անուշ ստինքները լաւ մը քամելէ յետոյ կուշտ, օրօրներով քնանալ ուզէր խաղաղիկ:

ԿՈՐԻՆԸ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԿԱՊՈՅՏ-ԳՈՒԼՊԱՆԵՐԸ

Ինչո՞ւ կապոյտ-գուլպայ (bas-bleu). բառը եւ իրը գոյութիւն ունէին հինէն ի վեր. պէտք է խոստովանիլ թէ անկէց ի վեր գոյներին փոխելու ատեն ունէին, արդեօք Վենետիկ էր որ առաջին կապոյտ-գուլ- պային բուրդը հիւսեց. Վենետիկ գուլպա- ներու ընկերութիւն մը ունէր. բայց ըն- կերակիցներուն սրունքները արական էին եւ որ եւ է պատճառ չկայ որ գուլպաները իրենց գոյնը առած ըլլան իտալական եր- կինքէն կամ մօլթ Ադրիականէն: Արդեօք Լոնտոն չինեց իգական սրունքներու հա- մար առասպելական եւ զիմացիուն կա- պոյտ-գուլպան. ո՛հ, թերեւ Լոնտոն էր որ կարծր եւ չոր աղջիկներու իմաստա- կութեան խաղ մը ընելու համար զանոնք կապոյտին նուիրեց. եւ իրաւունք ունէր. ինչո՞ւ գիտուն Լէտի Մօնթէկիւ կը յան- զրդնի զիմաղդել բանաստեղծի մը սիրային առաջարկներուն . . . բանաստեղծը վրէժը կը լուծէ մէջտեղ հանելով որ իր նախկին կաշտելին կապոյտ-գուլպաներ ունէր . . . աղտոտ կապոյտով մը, բնաւ երկնային. եւ բանաստեղծը անդուժ ոտանաւորներու մէջ երգեց անգութ կնոջը կապոյտ-գուլ- պաները եւ ամեն տեղ կարդացուեցան:

Եւ կապոյտ-գուլպաները անբաղդ քանկա- գինի (précieuse) ոտքին անցած՝ գացին մինչեւ մայրաքաղաքները, վազեցին պըղ- տիկ քաղաքները եւ հագուեցուցին մեծ տիկիները, ինչպէս ամեն երկրի քաղքեցի կիները:

Այսօր մտաւոր զարգացման ծաւալ- մամը ամեն կին կապոյտ-գուլպայ է կամ պիտի ըլլայ շուտով. բայց գուլպայ կայ գուլպայ ալ կայ. շատ տարբերութիւն կայ այս գուլպաները կրողներուն մէջ ինչպէս տարբերութիւն կայ հիւսուածքի ձեւին, չափին եւ գոյնին մէջ: Ոմանք պզտիկ գուլպայ մը ունին շատ տոգոյն կապոյ- տով մը, ոմանք կը կրեն զայն ծունկէն վեր ծնկակապով մը բռնուած անհուն գուլ- պայ մը, շատ երկայն եւ Բրուսիական կա- պոյտով մը. այս ինչը կը ցուցադրէ զայն, անով կը զարգարուի, ուրիշ մը՝ զաղտ- նապահ, նրբին ճաշակով պզտիկ մը կը ցուցնէ միայն կապոյտը պլորանքով ժող- վուած չրջադգեստին ներքեւէն. կան որ շատ ճարպիկներ եւ վարպետներ՝ ծաղ- րանքէ զգուշանալով երկայն չրջադգեստ մը կը կրեն, ինչո՞ւ եւ լեցուն ծալքերով ու կը սեղմեն իրենց կոշիկին կապերը որ- չափ որ կրնան՝ հետաքրքիրներէ ծածկե- լու համար նուրբ մետաքս, այնչա՛փ թե- թեւ երկնագոյն՝ իրենց պզտիկ գուլպային:

Բայց կու՞գէ որ շիտակը ըսեմ . . . ես կը նախընտրեմ, խոշոր, թանձր կա- պոյտ-գուլպան, խիստ եւ երեւոյզ կա- պոյտ-գուլպաները՝ անոնցմէ որ կարծես թէ կը նուաղին, կ'անհետանան եւ ինք- զինքնուն ամենալու երեւոյթը ունին:

* * *

Կապոյտ-գուլպայ կ'ըսեն վարժուհիին, դպրոցի մը տեսչուհիին որ գործի վրայ է, հատուածներ կ'արտասանէ, դասական հե- ղինակները վկայութեան կը բերէ, որ միշտ կը խօսի քննութեան, մրցումի, վկայա- կանի վրայ. եւ շատ մը մարդիկ տղէտներ մանաւանդ կապոյտ-գուլպայ բացատրու- թեանը մէջ կը դնեն որչափ որ կրնան ծաղրանք եւ արհամարհանք: Կապոյտ- գուլպայ . . . երկու բառին մէջ կը կոյա- նայ հատու եւ խիստ քննադատութիւնը որով կը խարազանեն միշտ տկար սեռին պատկանող ուսուցանող մարմինը: Կա- պոյտ-գուլպայ ամէն բան ըսել է, ամէն բանի պատասխան է: Անիկա կը նկարա- գրէ ուսուցչուհիներու քաւուածքը, հագ- ուածքը, կեցուածքը, եւայլն:

Է՛հ ուրեմն, թո՛ղ ըլլայ, կապոյտ-գուլ- պաները պէտք է հպարտ եւ պատուաւած զգան ինքզինքնին այդպէս ըլլալուն հա- մար: Լաւագոյն ի՞նչ կրնային ըլլալ ար- զէն: Եթէ խիղով կը զրգոնեն ուրիշնե- րուն, աւելի գէշ՝ խնդացողներուն համար. ինչ որ կայ իրենց մէջ անպաճոյճ, անճա- րակ, աններգաշնակ, կը յարգեմ զայն կը գնահատեմ, կը հիանամ գրեթէ:

Սա ուսուցչուհին որուն տեսքը ձեզ կը ժպտեցնէ՝ վերջին նորաձեւութեան համեմատ չէ հագուած. իր հագուածքին մէջ ձախորդ բան մը ունի, պառակտեալ եւ րեւոյթ մը առած է հակառակ իր երիտաւար դուրսին։ Բայց կը կարծէ՞ք թէ իր նիւթը հասցիներով կրնայ վեղեցիկ հագուած մը ունենալ ճարտար դերձակէ մը պատրաստուած։ Եթէ բերանը բռնայ, հանդիսաւոր խօսուածք մը ունի, մանուածապատ ֆրազներով՝ յամր եւ երկայն. սովորութենէ դուրս բանաձեւեր կը գործածէ եւ ուրիշները կ'ըբարեցնէ միշտ իր պաշտօնով։

Ի՞նչ բնեք... աւելի արհեստին յանցանքն է ասիկա քան թէ իրեն. աշխատութեան բեռը կը ծանրանայ իր ուսերուն՝ սալօնին մէջ ինչպէս դասասրահին մէջ. գպրոցը իր պարտականութիւնները կատարելէն ետքը ինքզինքը ստիպուած կ'զգայ զանոնք շարունակել ընկերութեան մէջ. ասիկա յատկութեան մը անպատեհ հոգիներն է. այնքան մեծ գաղափար ունի իր կոչումին վրայ, այնքան գրաւուած է կրթութեան եւ մանկավարժութեան գաղափարներով։ Զորքնուրու թեմաք իր աշակերտները կրթելէ ետք իր առաքելութեան աշխոյժին մէջ, աշակերտ կը նկատէ նաեւ ազգականները, բարեկամները, անձանթներն իսկ։

Օ՛հ, այս ձեւով կապոյտ-գուլպաները ծիծաղելի չեն. շատերուն համար յարգելի եւ նուիրական են անոնք, շատ մեծ ծառայութիւններ, կոմատուցանեն տղոց եւ աղջիկներուն որպէս զի հայրերը եւ մայրերը իրենց չնրեն պզտիկ շեղումներ այնքան միամիտ, այնքան անմեղ. յաճախ նեղութեան մէջ են այս կապոյտ-գուլպաները եւ ասիկա պատճառ է որ ներդաշնան աչքով նայինք եթէ իրենց պաշտօնին խորութիւնը եւ հանդիսաւոր ծանրութիւնը դուրս կը ցայտէ ծիծաղելի եւ յաւակնոտ ծայրայեղութիւններով։ Թեւեւ տարբեր ձեւով աղջիկները չսիրէինք, չէ՞ մի որ վարժուած ենք իրենց. եւ նոյն իսկ տարուելով ընդհանուր երեւոյթներէն գաղտնի համակրութիւն մը կ'զգանք. ջերմ եւ գորովագին գթութիւն մը անոնց տկարութիւններուն համար։ Օ՛հ, գպրոցի կապոյտ-գուլպաները, հաւատացէք ինձի, մեզի անհրաժեշտ են։

Ատեն մը պիտի գայ որ մի՛ միայն անմիտներուն մէջ պիտի գտնեն հալածողներ, զիւրին սրամտութիւններով գինովցած մարդիկ որ կը մղուին ամենէն սովորական կապկոթիւններուն։

Նոյն ներդաշնանութիւնը կը խնդրեմ կին գրողներուն համար ալ, որոնք հակառակ յուսախաբութիւններուն, արգելքներուն, անկումներուն՝ գրականութեան ասպարէզը կը զիւնեն։ Քանի՞նք կը ճանչնամ այդ կորովի, աշխատասէր կիններէն

որոնք իրենց զաւկին եւ յաճախ ամուսնոյն ալ հացը ստիպուած են չափօրէն գիրներու, հանգստեան կամ բառգիրքներու աշխատակցութեամբ։ Քանի՞նք կան որ գիշերները կ'անցընեն նոթեր հաւաքելով, վորձեր սրբագրելով, ձեռագիրները ընդօրինակելով եւ ցորեկները կը վիակուին գրադարաններու մէջ ուսումնասիրութիւններ ընելու, յաճախ ուրիշներու համար։ Անոնց մէջ կան որ կը թարգմանեն, կ'ընդօրինակեն հանրածանօթ եւ սիրուած հեղինակներու համար։

Ո՛վ որ կ'ուզէ թող ծաղրէ այս կապոյտ-գուլպաները, կին հեղինակները. ես կը խոնարհիմ իրենց համբերութեան եւ արժանապատուութեան տոռաջ. շատ աղէկ գիտեմ սակայն որ կին գրողը յաճախ իր ծիծաղելի կողմերը ունի, առանց յաւակնութեան չէ. նեղացուցիչ ձգտում մը ունի իր նորաձեւութեան թերթերու կամ մանկավարժական հոգեւորութեան մէջ գրած յօդուածները ճշմարիտ գրականութեան հետ չ'իջարկելու. յաճախ արհեստը արուեստի տեղ կ'առնէ. դիւրաւ կը հաւատայ թէ իր նմանողութիւնները ինքնատիպ գործի մը կարեւորութիւն ունին, երբեմն ծայրայեղ փառասիրութիւններ եւ յաւակնութիւններ ունին։ Բայց իր գործը աւելի կարժէքան խօսքերը եւ յաճախ օրինակը կուտայ այնպիսի քաջասրտութեան մը եւ խորիմ կորովի մը որ մարդ իրաւունք չունի զայն սնոտի սրախօսութիւններով հալածելու փոխանակ բարեկամ հանդիսանալու եւ օգնելու անոր։

Երբեմն ալ արդէն կապոյտ-գուլպան կարող է ճերմակ էջի մը վրայ դնելու գլուխ գործոց մը, ինչպէս կ'ըսէ բանաստեղծը։—

Nous leur devons l'amour, l'espace et le bonheur

Sachons leur pardonner le talent et la gloire.

Եթէ մեր դարուն մէջ շատ մը միջակ բանաստեղծուհիներ ունեցանք՝ ժօրժ Սան մը նաեւ գոթութիւն ունեցաւ եւ ասիկա լայնօրէն կը փոխարինէ. եթէ քանի մը հոգեկաւոր խնդուկներ եղան որ գրականութեան աշխարհը galanterie/ աշխարհին հէշտօթեցին, ունեցանք նաեւ այն համեստ Բօլին տը Մէօլանը որ արժանի եղաւ իր ուսանելու խանդովը կիւղի ընկերը դառնալու. վերջապէս կը բուէ յիշել կաղզուրիչ եւ կենդանի օրինակները երկու վարպետներու աշխատակցութիւններուն. Տիկին Էտկար Քիւնէ եւ Տիկին Միլլէ որոնք մինչեւ մահը ինքզինքնին տուն իրենց ամուսնոյն աշխատութեանց՝ կրօնական անձնուրութեամբ մը։

Ատենք ալ սակայն կապոյտ-գուլպաներ են. ինչպէս բոլոր երգչուհիները, կին երաժիշտները եւ նկարչուհիները որ չեն նահանջեր աշխատութեան նեղութեանց դէմ ու անվճատ կը ջանան իրենց ալ տեղ

մը չ'իյնելու, քիչ մը դրամ վաստակելու։ Կապոյտ-գուլպաներ են նաեւ տօթ-թօռուհիները, այն քաղաքակրթիչ կինները որ ամեն երկրի մէջ դժուար պայքարենքով կը շահին իրենց աստիճանը, որ իրենց քոյրերուն կը բանան նոր հորիզոնները, դեռ չ'իյնալու ծածկանքներով այդ կապոյտ-գուլպաները որ գոհացուցեալ հրաշքը ունին. բայց զգուշացէք. կրնայ ըլլալ որ վաղը, պատերազմի դաշտին վրայ ձեզմէ փռված լուծեն ձեր վէրքերը խնամելով, ձեզ ազատելով։

Օ՛հ, իմ սիրելի կապոյտ-գուլպաներս ինչպէ՞ս չէք հասկցուած. դուք՝ թէ՛ ձեզի եւ թէ՛ ուրիշներուն օգտակար էք. Երբեմն գիտութիւնը կը ծաւալէք տղոց մէջ, երբեմն կը մխիթարէք հոգին, երբեմն ալ մարմինը կը խնամէք. դուք անյաղթելի կոչումը, ձգտումը, ուժը ունիք դէպի իտլալը. դուք կեանքին մէջէն կ'անցնիք ճշմարտութիւնը սերմանելով. բարութիւններ ցրուելով։ Եւ եթէ ըլլայ որ՝ ուժգին ջանքերու պրկումին մէջ ձեր դիմադրածները, շարժումները, բոլոր ձեր ֆիզիքական երեւոյթը բռնազբօսիկ հանգամանք մը առնէ, տաժանագին եւ յօգնած ձեւ մը այն ոչինչը ընթերցան եւ ներգաշնակութեան հակառակ, ձեզի կը ծաղրեն կը ծաղրանկարեն, կատակի կ'առնեն։ Եւ դուք ձեր գործը կը շարունակէք եւ իրաւունք ալ ունիք... Կապոյտ-գուլպաներ որ ամեն բանի խելք հասցնեն, որ զիտան ինչ որ պէտք է գիտնալ իրենց ժամանակին մէջ, որ ճշմարիտ ամուսիններ եւ բնական ծայրեր ըլլան, զարգացած կիներ ըլլալով հանդերձ, իրենց ամուսինին օգնելով քիչ ատենէն բոլոր կիները պիտի ըլլան եւ այն ատեն ամենքը խընդալէ պիտի դադրին։

Է. Բ.

ԾԱՆԴԻԿԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ

ՆԻԿՈՒՄԳԻՍԵՆԵՐՈՒՆ.— Արեւիած է՝ Կ. Կառնեանի Նիկոմիդիայէ բացակայութեանը միջոցին, հաղափին «Ծաղիկի» գործակալութիւնը փոխադրաբար պիտի վարէ Ներսէս Է. Զահարեան։

ՏՐԱՊԵՉՈՒՅԵՆԵՐՈՒՆ.— «Ծաղիկի» գործակալ Կառնեանը Է Փիլիպոս Է. Կառնեան։

ԲԱՆԵՐԳՅԵՆԵՐԸ.— Կարեղի գործակալ Կառնեանը Է՝ Կառնեան։

ՌՈՏԱՍԹՈՅԻՆ.— Իգրա Պաղթիկեան «Ծաղիկ» օգոստոս մէկէն փոխադրաբար Է՝ Կառնեան։

ՊԱՐՏԻՉԱԿՅԵՆ.— Ծաղիկ գործակալ Կառնեանը Է՝ Կառնեան։

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԻՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Վերջին յոգուածով խօսեցանք կարկուտի պէմ ապահովագրութեան վրայ, այս սնդակով անկէ ոչ նուազ կարեւոր խնդիր մը նիւթ կ'առնենք այն է արջառներու մահուան դէմ ապահովագրութիւնը որ տակաւ կը սկսի տարածուիլ Թուրքիոյ մէջ այնպէս որ ասկէ մէկ քանի տարի ետքը հրդեհի ու կենաց ճիւղին պէս պիտի ծաւալի վասն զի կոչուած է մեծ պակաս մը լեցնելու հասարակութեան համար: Երկրագործի մը ամենէն կարեւոր օժանդակներն են եզր, կովը, ու մանաւանդ ձին, առանց ասոնց գրեթէ երկրագործութիւն չի կալ, ուստի երբ օժանդակներէն մին փճանայ, երկրագործին վիճակը շատ ծանր է: Ինչպէս կողմէ պարտաւորուած ըլլալով անպատճառ հատ մը ունենալու, խեղճ մարդը կը վերցնէ վաշխառուներէն քաւականաշափ դրամ, եթէ կարենայ ժամանակին իր պարտքը վճարել լաւ, եթէ ձախորդ գործերու հետեւանքով կարող չըլլայ այն ատեն վաշխառուին գերին եւ դաժ է այլեւս:

Ասոր հակառակ, ապահովագրութիւնը ի վիճակի է իր այդ նեղ կացութեանը մէջ տալ բոլոր դիւրութիւնները եւ զարմանալի չէ դիտելը թէ կէս դար առաջ անգղոյ ապահովագրական այս կերպը, այսօր պատճառ կ'ըլլայ օր քան օրէ նորանոր ընկերութեանց կազմակերպուելուն:

Այս պակասը բաւական ատենէ ի վեր կրդագուէր հրապարակին վրայ, անպէս որ ո՛ր եւ իցէ ընկերութիւն՝ ըլլար ան դեռ երեկ կազմակերպուած՝ լաւ ընդունելութիւն պիտի գտնէր հրապարակին արջառատներէն, ինչպէս որ եղաւ զաղղիական միւլդիւն ընկերութեան մը որ դեռ Գրանտայի մէջ անուն մը չչաճած, մերազգի դէր գործակատարի մը միջոցաւ բաւականաչափ գործառնութիւններ ըրաւ, ու նեցած վիճակներն ալ կանոնաւորապէս վըճարելով, կարծես չլացած այս ընկերութեան միջոցաւ մէկ աստիճան ունեցած յաջողութենէն նոր կազմակերպուած ուրիշ միւլդիւն ընկերութիւն մըն ալ եկաւ հաստատուեցաւ, եւ հաւանական է որ յաջողի գործ ընել: Բուն իսկ ժամանակն է որ անանուն ընկերութիւն մ'ալ սկսէր գործել եւ ալթմէն կրնանք ապահովեցնել թէ քոչոցոցիցի գործերը չէ որ կը պակասին հրապարակին վրայ:

Սակայն եթէ կայ պայման մը որուն տեղացիքս չենք վարժուած այն ալ այս ընկերութեանց բոլիսները տասը տարուան պայմանաժամով ըլլալն է, եւ ինչպէս որ ըսած ենք թէ մենք վարժութիւն չունինք բոլիսը կարգալու կամ կարգացնել տալու,

այսպէս մեր իսկ ստորագրութեամբ կ'ընդունինք այն բոլոր պայմանները որոնք մեր վրայ կարգ մը պարտականութիւններ կը դնեն, զոր օրինակ, եկրորդ տարին չլարունակելուն երկու տարուան բոլիմ տալ եւլին, եւլին:

Այս պայմաններէն շատը մեղի աննրապատ բազում կէտեր կը պարունակեն ասոնց փոփոխումը գործակատարներուն ձեռներեցութենէն պէտք է սպասել:

THE LOW UNION & CROWN

The Low Union & Crown Ընկերութիւնը հրապարակիս վրայ նոր հաստատուած ըլլալով, կ'արժէ որ ներկայացնենք զայն մեր ընթերցողներուն: Ուստի օգտուելով առիթէն, որով յիշեալ ընկերութիւնը 1902ի հաշուետուութիւնը զրկած է մեզ, կը փութանք հետեւեալ թուանշանները ներկայացնել, որոնք ապահովարար ամէն խորհրդածութենէ աւելի կ'արժեն:

The Low Union & Crown, 80 տարիէ ի վեր հիմնուած, տարուէ տարի յառաջդիմած է: Մինչ 1892ին ընկերութեան միայն հրդեհի հասոյթը 67,000 անգլիական ոսկիի կը հասնէր, այսօր այդ հասոյթը գրեթէ եռապատկուած է հասնելով 195,000 անգլիական ոսկիի: Գալով ընկերութեան երաշխաւորութեան եւ Դրամալոյսի գումարներուն, կը յանգին մօտաւորապէս 5,000,000 անգլիական ոսկիի, որ կրնայ գոհացնել ամէնէն զօրաւոր հաճներն իսկ: Նկատի առնելով նմանապէս վերոյիշեալ ընկերութեան խիստ բարձր կերպերը, որոնց չնորհիւ, այս ճիւղին տարեկան հասոյթը 350,000 անգլիական ոսկիի եղած է, ինչպէս նաեւ արկածի ճիւղին տրուած յարատեւ մղումը, կրնանք ապահովապէս ըսել թէ, քիչ ժամանակի մը, անգլիական ապահովագրական այս ընկերութիւնն ալ իրեն արժանի կարեւոր դիրք մը պիտի գրաւէ մեր հրապարակին վրայ, մասնաւոր օժանդակութեամբ այն ջանքերուն որոնք ընկերութեան Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն՝ տեւաբք Ridly, Rowell եւ ընկերութեան կողմէ ի գործ կը գրուին:

ՀՐԴԵՀԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

807. 14.—Հրդեհի փնտնելը երկուստեք համաձայնութեամբ կամ երկու իրազէկ անձերու միջոցաւ կրնան կարգադրուիլ, որոնցմէ մին ընկերութեանն է միւսն ալ փնտնողին կողմէ կը նշանակուին: Այն պարագային որ երկու իրազէկները չկրնան իրարու հետ համաձայնիլ երրորդ իրազէկ մը պաշտօնի կը կոչուի: Իրազէկները դատարանական ձեւակերպութեանց ենթակայ չեն:

Իրազէկութեան ծախսը հաւասարապէս կէս առ կէս երկու կողմանց կը վերաբերի՝ ընկերութեանն եւ ապահովագրեալին: Մինչեւ այն ժաման որ իրազէկները գործի վրայ են, ապահովագրեալը չի կրնար ընկերութեան գէմ դատ բանալ:

Իրազէկներու պաշտօնը լրանալէ յետոյ, ազատուած ապրանքները ըլլան իսկ վէճի առարկայ, ապահովագրեալին հաշւոյն կը վերաբերին ու անկէ յետոյ եթէ ապրանքները աւելի փնտնի ենթակուին ընկերութիւնը պատասխանատու չի նկատուիլ:

Երբ վնասի մը վճարումը յաճախորդին աւելին ուղիուն գիտակցութեամբ կամ անգիտակցութեամբ ու գործակատարին զօրաւորութիւն յարուցանելով կ'երկարի, որով եւ կարելի չըլլար երկուստեք համաձայնութեամբ խնդիրը կարգաւորել, այն ատեն իրազէկներու կը յանձնուի: ասոնք երկու կողմանց շահերը պաշտպանելու կոչուած են այս կերպով ոչ յաճախորդին շահագիտութիւնները եւ ոչ ալ գործակատարին զօրաւորութիւնները նկատուիլ: Թեան կ'առնուին վասն զի իրազէկները երկու կողմանց հաւանութեամբ գործի վրայ կը գտնուին, ասոր համար անջատ կարեւորութեանը, համեմատ վճարուած ըլլալով, զերծ ո՛ր եւ է խոչնդոտէ ասոնք կրնան իրենց ձեռքը յանձնուած շահերը ըստ կարելոյն պաշտպանել:

Բայց յաճախ ասոնք ալ չեն կրնար համաձայնիլ իրենց միջեւ, որով եւ ծնունդ կուտան երրորդի մը որուն ով ըլլալիքը տաճարաց կ'որոշուի զօրաւորութեանց առաջըր առնելու համար:

Իրազէկներուն պաշտօնի վրայ գրտնուած միջոցին եթէ յաճախորդը վտանգանի, ճառագորդները իրաւունք չունին կասկածի ենթարկելու իրազէկին իրաւասութիւնը անոր տեղ ուրիշ մը այն պաշտօնին կոչելով, այլ սիտի ընդունին զայն առանց խնդիր հանելու:

Ապահովագրեալը իրազէկութեան պաշտօնաթուղթը ստորագրելէ յետոյ իրաւունք չունի գատարանի դիմել քանի որ իրազէկները գործի վրայ են: Իրազէկներու պաշտօնը լրանալէ յետոյ ալ եւս ազատուած կամ վնասուած ինչքերը ընկերութեան սեփականութիւնը ըլլալէ կը դադրին եւ կը պատկանին յաճախորդին զանոնք ապահով տեղ գնելը, վնասը աւելի չմեծցնելու համար: Տարին մէկ քանի անգամ իրազէկութեան խնդիրներ տեղի կ'ունենան հրապարակին վրայ սակայն առանց երկար բարակ վերադիմելու պայմաններու ենթակուելու, գործը միշտ անուշ տեղը կը կապուի ինչ որ ամենէն լաւ միջոցն է:

ՆՇԱՆԱԽՍՈՒՄԻԹԻՒՆ

Անցեալ կերակի կատարուեցաւ նշանախօսութիւնը նշան էֆ. Կեսարեանի, ընդ Օր. Արքիմէ Արսէնեանի, քեւորդի Յովհաննէս էֆ. Գարակէօզեանի: Այս բարեգէպ խնամութեան առթիւ մեր ջերմ խնդակցութիւնները Կեսարեան եւ Արսէնեան գերդաստաններուն:

Արտօնատէր Ա. ՍԱԳԱՅԱՆ
Տպագրութիւն Սագաեան
Կալաքա, Գուրշուքլու խան քիւ 7

ՅՈՎԱՆԱՆ Գ. ՓԱՆԱԳԱՇԵԱՆ

Պատրաստած է հետեւեալ նոր դասագրքերն, ժանկավարժական նորագոյն մեթոտներու համաձայն, դիւրացնելու համար Ուսումն. Խորհրդոյ կրթական Մրազրին գործադրութիւնը:

1. ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԸՆԹԱՅՔ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒԻ. ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ. Բնական եւ դիւրագոյն մեթոտ կարգաւ գրելու: Գիր եւ ընթերցում համարժաց: Խոշորագիր 1 1/2 դրշ.

2. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Դասագիրք Ընթերցանութեան եւ բնական ու բնապատմական նախնական ծանօթութեանց 3 դրշ.

3. ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ ՖԸՐԱՆՍԵՐԻՆ ԼԵՂՈՒԻ, Դիւրուսոյց մեթոտով: Տղայոց եւ չափահասներու համար 1 1/2 դրշ.

4. ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. Պատկերադար. Յատկապարտով եւ Աշխարհացոյցերով: Մանկապարտէշ-Մաղկոցներու, Նախապատ. կարգերու եւ Տարր. Դասընթացքի Ա. տարւոյ համար: Դ. տիպ՝ հիմնովին բարեփոխուած 2 1/2 դրշ.

5. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Դասարկան Դասընթացք (Ա. եւ Բ. տարի). Պատկերներով եւ Աշխարհացոյցերով. Բ. Տպագրութիւն բարեփոխուած (Մամուլ ներքեւ) 2 1/2 դրշ.

6. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԻՆ Դասընթացք (Հրատարակելի):

7. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Բարձ. Դասընթացք. Պատկերադար. Բնական եւ Գաղտնական. Ճոխ ծանօթութիւնք աշխարհի հինգ մասանց բնական եւ Ճարտարագործական արտադրութեանց եւ Վաճառականութեան վրայ. Մեծագիր. Երես 200 6 շրշ.

8. ՀԱՄՐ ԱՇԽԱՐՀԱՅՈՑՅԵՐ, Աշխարհագրութեան եւ դասերու վարժութեանց համար. հատը 10 փարա. 100 հատը 20 շրշ.

9. ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ, Պատկերադար. Մանկապարտէշներու, Մաղկոցներու եւ Նախապատրաստական կարգերու համար 3 շրշ.

10. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Դասարկան Դասընթացք. Ա. տարի 4 շրշ.

11. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Դասարկան Դասընթացք. Բ. տարի 4 շրշ.

12. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Միջին Դասընթացք Դ. տարի 4 շրշ.

13. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Միջին Դասընթացք. Դ. տարի 4 շրշ.

14. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Բարձր Դասընթացք. Ե. եւ Զ. տարի 10 շրշ.

15. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Ընդարձակ տեսական եւ գործնական 15 շրշ.

16. ԱՐՈՒԵՍՏ ՏՈՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ եւ Վաճառականական Դիտելիք. Պարզ առումը եւ կրկնառումը Առէն մարդկարդ է ինքն իրեն սորվիլ կարճ ժամանակի մէջ: Վարժարանաց համար յարմարագոյն դասագիրքն է իւր համառօտութեամբը, պարզութեամբը եւ դիւրութեանց մեթոտով 6 շրշ.

17. ՆԱԽԱՏԱՐԵՐՔ Գործնական Երկրաչափութեան եւ գծագրութեան. Դասարկան եւ Միջին Դասընթացք. 125 պատկերներով 5 շրշ.

18. ՏԱՐԵՐՔ Գործնական Երկրաչափութեան. Բարձր. դասընթացք Ա. տարի. 264 պատկերով 6 շրշ.

19. ՏԱՐԱԿԱՆ ՍԿԶԵՐՈՒՆՔ ԳՐԱՀԱՇՈՒՄ

ԻՈՑ. Թուաբանական խնդրոց լուծմանը համար կիրարկուած. Պարզ բացատրութիւններով 3 շրշ.

20. ՆՈՑՆԻՆ ԲԱՆԱԼԻՆ ի պէտս Ուսուցչաց. կը սլարունակէ Աշակերտաց Գրքին բոլոր հրահանգաց եւ խնդրոց լուծումները 3 շրշ.

Դիմել հեղինակին եւ կամ գրավաճառներու 4—26

ՓԱՆԱԳԱՇԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

ԳԻՇԵՐՈՒԿ ԵՒ ՅԵՐԵՅԵԱՆ

Կ. Պալիս, Գատը Գիւղ, Մեօնիստար Հաստատուած 1901 Մայիս 1ին ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԱՂԶԱՆՑ

Մանկապարտէզ եւ նախակրթարան երկուսն.

Գործնական կեանքի արդի պտնանջուաներուն համապատասխան կերպով եւ դիւրութեանց մեթոտներով կ'ուսուցանեն Հայերէն, Ֆրանսերէն, Թուրքերէն, Անգլիերէն լեզուները, կրօն եւ Հայ. Եկեղեցւոյ պատմութիւն, Թուագիտութիւն, աշխարհագրութիւն, Առողջաբանութիւն եւ բնական գիտութիւնք, երկրաչափութիւն, զրծագրութիւն, առտնին տնտեսութիւն Զեւագիտութիւն եւ Կար, Զեւագործի առէն տեսակները, Դաշնակ եւ Զուլթակ: Բարոյական կրթութեան, բարեկրթութեան եւ լաւ նկարագրի կազմութեան յիսկատար հոգածութիւն: Ֆրանսերէն խոսակցութեան մասնաւոր վարժութիւնք՝ զըպրոցական ամբողջ շրջանին մէջ, ընդ հսկողութեամբ Ֆրանսացի միայուն վարժուհւոյ մը: Մասնաւոր հոգածութեան առարկայ են նաեւ ձեռական աշխատութեանց եւ կրթութեան ճիւղերը: Զուլթակի դասն ստանձնած են երկու նշանաւոր ջուլթակահարներ, իտալացի Մ. Բէրինօ Կայթօ եւ Սինանեան էֆէնտի: Գիշերօթիկները կը վայելեն ընտանեկան կատարեալ խնամք եւ հանգստաւէտութիւն: Վարժարանն ունի նաեւ իր մասնաւոր բժիշկը, որ յաճախ կ'այցելէ ու աղայոց առողջութեան վրայ կը հսկէ: Վարժարանին տպեալ Յայտագիրը, որ ի մէջ այլոց կը պարունակէ նաեւ ընդունելութեան պայմանները, փափաքողներուն կը զրկուի Աշակերտաց վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Օգոստ. 25 Բշ. օր, իսկ կանոնաւոր դասուանդութիւնք պիտի սկսին Սեպտ. 1 Բշ. օր: Բանակցութեան կամ աւելի մանրամասն տեղեկութեանց համար զիմել ի վարժարանն առ Տեղութիւնն, առէն օր մինչեւ կէս օր, իսկ կէս օրէ յետոյ ժամը 6էն 10՝ կարելի է դիմել նաեւ Մեծ Նոր Խան, վերի յարկ, թիւ 55 գրասենեակն: 2—26

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱԻ ԱՆԳԼԵՐԵՆԵ-ՀԱՅԵՐԵՆ ԳՐՊԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Որ կը լրացնէ կարեւոր պէտք մը ուսանողներու, ճամբորդներու եւ առեւտրական գործերով զբաղողներու համար:

Գին 8 շրշ.

Կը գտնուի բոլոր գրավաճառներուն քով: Կեդրոնատեղին է Սագաեան Տպարան Մեծաքանակ գնողներու գեղջ

ՅՈՎԱՆՔ ՊԱՆԱՆԵԱՆ (ՄԵՂՐՈՒՆԻ)

ԱՏԱՄՆԱՌՈՑԺ

Մուղագիտի Հիւանդանոցին եւ Պարսկական Վարժարանին

Բերա, Մեծ Փողոց, Թագսիմ, թիւ 61 Զբոսնեան աբաքման

Պալպալեան ամէն օր ակոյալի ամէն տեսակ հիւանդութիւններով տառապողները կ'ընդունի, իսկ Ուրբաթ, կիրակի եւ երեքշաբթի մինչեւ ժամը 5: Գիշերուան ու եւ ժամուն կարելի է դիմել: Պալպալեան կ'երաշխաւորէ իր լեցուցած ոյջ շինած ակոյաները: Յորեկները ակոյաքաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկաւ քաշել տուողին կամրէն կախեալ է:

Աղագներուն մէջ

ԳԱՏԸԳԻԻՆ ՄԻԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԸ պիտի բաղուի Սեպտ. 2ին (Ն. Տ.) նորեկներու մուտքի քննութիւնները պիտի կատարուին Օգոստ. 29ին եւ 30ին (Ն. Տ.): Աշակերտներուն առողջութեան, բարոյականի, կրթութեան ու զպրոցին կարգապահութեան վրայ խստիւ կը հսկուի Ամէն ամիս տղայոց ուսուցման յառաջդիմութեան ու բարի վարքի վիճակացոյց պիտի զրկուի ծնողաց: Կ'աւանդուին Տաճկ., Հայ., Գաղղ., Գերման., Իտալ. եւ Անգլ. լեզուները: Գաղղ. եւ Գերման. լեզուներուն գործնական մասը զօրացնելու համար, յատուկ զաղղիացի եւ գերմանացի հսկողներ կան զպրոցին մէջ: Գաղղիան աշակերտներէն ուսմամբ ու բարի վարքով բնորոշներն աւարձանաւորները կ'անցնին վեներակի ՈՒՄ. Վարժարանը, որ կրնան յաճախել Ակադեմիան ու բարձրագոյն վարժարանները, կամ կը զրկուին Իտալիոյ եւ ուրիշ Համալսարանները: Առաջիկայ (1903—4) տարւոյն համար ձրիավարժներու թիւը լրացած է:

Գիշերօթիկներու տարեթոյական է 25 օսմ. օսկի (25) 3—5

ՊԱՆԱՆԵԱՆ ՄԻՆԵՐԱՆ

ՊԱՆԱՆԵԱՆ ՄԻՆԵՐԱՆ

ՀԱՅ ՍՆՏՈՒԿՁԻ ՄԱՔՍՈՒՏ ԿԸԼԸՃՃԵԱՆ

Եսկի-Ջապրիէ

Ճամբորդներու համար 50% զեղջ
Ամուրիներու համար 100% զեղջ
Աղջիկներու համար 500% զեղջ
Չորս անգամ կարգուողներուն

2 Բ Ի

Գծագրիչ-նկարիչ մը, վկայեալ Գեղարուեստից վարժարանէն եւ Ուսումն. Խորհուրդէն, պատրաստ է այցելութեամբ դասեր տալ թէ՛ զպրոցներու եւ թէ՛ տուններու մէջ:

Դիմել Սմբատ Դաւթեանին, Խորասան ճեան խան, Սիրքէճի:

ԹՈՊԸՐԴ ՔՈԼԵՃ

Վարժարանին յառաջիկայ տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 2/15/ին: Կարգադրու- թիւները եղած են նոր գիրքութիւններ տալու վճարականական ուսմանց հա- մար: Մնացուի բժիշկ մը՝ աշակերտներու առողջութեան, մարմնամարզներուն ու խոցերուն, ինչպէս նաեւ վարժարանին, նոյն տար անողջապահական վիճակին վրայ կը հակէ: Նախորդ տարու ընէ սկսե- եա՝ բացուած է նաեւ փոքր տղոց յատ. կացիայ նոր շէնքը, ուր պիտի ընդունու- ունի մինչեւ 10 տարեկան աշակերտներ: (23) 5—12

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍՕՖ

ՄԵԾ ՎԱՃԱԳԱՏՈՒՆ ԺԱՄԱՅՈՅՑԻ

Կեդրոնատեղի

Մեծ Շուկայ Զինճիրլի խան

Մասնաճիւղ

Պահէ Գաբու ձէլալ Պէյ խանի տակ

Ոսկի, արծաթ եւ օգտիտի գրպանի, պատի ժամացոյցներ եւ այգաղարթոյցներ (Reveille matin), սեղանի եւ զարդասեղանի (console) ժամացոյցներ, մեծ զանազանու- թիւն ժամացոյցի չղմաներու: Զօխ մթերք ապարանջաններու, մատանիներու, պոսշ ներու, օգերու եւն. եւն.:

Ոսկեղէն եւ արծաթեղէն առարկա- ներ՝ սպասի յատուկ:

Մի խաբուիք պատերու վրայ փակ- ցուած խոշոր ժամացուցներէ: Փնտռեցէք ամեն տեղ եւ ամեն ատեն ՍԱՐԳԻՍՕՖ Տառ ժամացոյցները, որոնք 25 տարիներէ ի վեր հրապարակի վրայ հռչակ հանած են, իրենց տոկոսաւորեամբ, ճշդութեամբ եւ բարեձեւութեամբ:

(27)

2—52

MATTONI

GIESSHÜBLER

ԲԱՆԱԳԱՆ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՈՒՐ

ԻՆՔՆԱՐՈՒՂԵՍ ԱՂԲԻՐ ԱԼՔԱԼԵԱՆ ՍԵՂԱՆԻ ԱՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ԶՈՎԱՅՈՒԹԻՑ ԸՄՊԵԼԻ

Հագի, կոկորդի ցաւերու, սաւմախի, հաւքուխի եւ միզադեղութեան

սաւառայն դեղը

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Մեծ նպարավաճառներու, գեղաժա- ճառներու, գեղադարձներու քով եւ նաշարաններու մէջ:

Heinrich Mattoni, Carlsbad et Vienne

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ

Ա.Տ.Ա.Մ.Ն.Ա.Բ.Ո.Յ.Ժ

Պոլիս, Պահէ Գաբու, Պին Պիր Զեյիտին դիմաց

ԱՐԱՄ ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ առջն առաւօտ կանուխ կը գտնուի

Սկիւտար, Իճապէ, Տողրամաճը փողոց իր բնակարանը

Առջն օր 3—11 զիմեյ Պոլիս, Պահէ Գաբու, Պին-Պիր-Զեյիտին դիմաց

Կիրակի օրերը ժամադրութեամբ

ԱՓՕՍԹՈՂԻԻ ԻՆՍԹԻԹԻՒԹ Ի ԳՈՒՆԻԱ (ՃԼՆԱՆԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ)

Վարժարանս կ'աւանդէ մեր երկրին մէջ գտնուող ամերիկեան միւս պոլէճնե- ռուն յար եւ նման ծրագրով մը՝ Հայ, Օսմ., Անգլ., Ֆրանս. եւ Յուն. (Յունաց համար) լեզուներ, նաեւ բնական, բնա պատմական, Ուսողական, Փիլիսոփայական եւն. գիտութիւններ. իսկ իրրեւ. արուեստ՝ կ'ուսուցանէ կանադործութիւն, լուսա- նկարչութիւն եւ ջութակահարութիւն: Բաց աստի յառաջիկայ տարեշրջանէն սկսեալ պիտի հաստատէ 3 տարուան

Վաճառակ սնունդի Գասընրացք մը՝ ուր մասնաւոր խնամքով պիտի դա- տախօտին զործնականապէս առեւտրա- կան աշխարհ, թուաբ. տոմարակիցն. օրէնսգիտութիւն, վաճառականական եւ յեղանաւորական գործողութիւններ, պաշ- տօնական եւ ոչ-պաշտօնական ամէն տե- սակ գրութիւններ՝ հայ, օսմ. եւ ֆրան- սերէն լեզուներով եւն. եւն. Գուն ճիւ- ղին աշակերտները ստիպեալ չպիտի բլլան գոլէճական միւս դասերուն հետեւելու: Գիւրթութիւններու զպրօցական տարեթու- չակն է 10 Օսմ. ոսկի: Նոր տարեշրջանը կը սկսի սեպտ. 11/24/ին: Աւելի մանրա- մասն տեղեկութեան համար դիմել առ տնօ- րէնն Վեր. Տըթ. Ա. Յ. Հալիպօղան ի Գոնիա:

ԱՊԱՌԵԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՇԱՅԱԹԱԿԱՆ ՈՎ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարե- ղէններ ունենալ, աժան ու ճաշակաւոր, թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճա- շակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, ար- ծաթեայ դաւաղաններ եւլլն. դիմեղէք Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ-Փողոց, թիւ 13:

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին հա- մար 100ին 5 մասնավճար: Կանխիկ գնո- ղին համար հարիւրին 5 զեղջ: Գործած- ուած գոհարեղէնները եթէ վնասուած չեն՝ 100ին 10 զեղջով ետ կ'առնուին. իսկ ա- պառիկ գնողներէն՝ 100ին 15 զեղջով:

ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻՇԻԷՆ

ԿԵՆՍՑ, ՀՐԴԵՀԻ, ԾՈՎՈՒ

ԿԱՅՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆԶԱՆՈՐԶԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ՎԻԷՆԱ. 1860ԻՆ

Գրասենեակ՝ Համօքույօ խան, բիւ. 52, 53, 54, 55, 56

Լիազօր ճերկայացուցիչ՝ Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Ֆէնիքս Օթրիշէն Ընկերութեան կինաց ապահովագրութեան օրինակ մը. — 35 տարեկան մէկը որ կ'ուզէ ապահովագրուիլ Ֆէնիքս Օթրիշէն Ընկերութեան 20,000 Ֆրի եւ քսանեւէինգ տարուան համար, տարեկան 925 80 Ֆր. պիտի վճարէ ու պայմանաժամուն պիտի ստանայ 31 266 Ֆր. հնչուն դրամ ամբողջովին. իսկ եթէ մեռնի զոր օրինակ, 10 տարիէն, իր ժառանգորդները անմիջապէս պիտի ստանան 1,314.62 Ֆր.: Այս ամէն գումարները ԱՆՈՒՄԱՆԱԿԱՆ, չեն, այլ ԻՐԱԿԱՆ, եւ Ֆէնիքս Օթրիշէն Ընկերութիւնն այս գումարներուն վճարումը կ'երաշխարդէ իր բօլիսով:

4. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԹԵՅԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պոլիս, Պահէ Գաբու

ձեւալ պէյ խանին կից, բիւ. 10

ԱՂՆԻԻ ԹԵՅԵՐ

ԱՃԱՆ ԹԵՅԵՐ

ԵԵՅԻ ԸՆՏԻՐ ԽՈՒՆՈՒՐԳԵՐ

ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԹԵՅԻ ԽՈՒՆՈՒՐԳԵՐԸ

ԱՆՄՐՑԵԼԻ

ՏԵՍԱԿՈՎ ԵՒ ԳԻՆՈՎ

Գաւառներէ կ'ընդունուին ամէն քանա- կութեամբ յանձնարարութիւններ եւ կը կատարուին ամենայն ճշգրտապահութեամբ

ՀԱՅՈՒՂԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Ա.Տ.Ա.Մ.Ն.Ա.Բ.Ո.Յ.Ժ

Վարժարանիս նոր տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 9/ին (Ն. Տ.). Զորեքշարթի Դիշերթիկներուն տարեթուակն է 12 Օսմ. ոսկի, որուն կէսը պէտք է վճարել Սեպտ. սկիզբը, միւս կէսը Յունի մէջ: Գաշնա- կի դաս առնողները 3, իսկ երգեհոնի դաս առնողները 1 1/2 ոսկի աւելի կը վճարեն:

Կէս տոմսակով Ատաբաղար ուղեւո- րելու՝ նաեւ ուրիշ գիրքութեանց համար, կարելոր է որ վարժարանին գիշերթիկ աշակերտահիները, ինչպէս նաեւ յառա- ջիկայ տարեշրջանին նոյն վարժարանին աշակերտիլ փափաքող օրիորդները, իրենց անունները զրկեն եւ կամ անձամբ կամ իրենց պաշտպանին միջոցով ներկայանան Մր. Ո. Ո. Փիթի, թիւ 5, Ամերիկեան խան, Կ. Պոլիս, մինչեւ Սեպտ. 4 (Ն. Տ.):

Վարժարանին յայտադիրը ուղղորդներուն ձրի կը զրկուի: Որիշ տեղեկութեանց հա- մար պրել Տըթ. Ս. էֆ. Գալպէճեանի, Ատե- նապետ Խնամակալութեան, Ատաբաղար (15) 7—8

Պ Ա Լ Ք Ա Ն

ԱՌԱՆՁՆԱԾՆՈՐՀԵԱԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՍՈՖԻԱ
Դրամագրոշխ, պահեստ եւ կրաշխաւորութեան գումար 7,500,000 ֆրանք

Դրամատունք Ընկերութեան՝ Պուլկար Ազգ. Դրամատուն՝ Սոֆիա, Անգլիական տորիական Դրամատուն՝ Լոնտոն,
Տոյէ Դանք՝ Պերլին, Օսմ. Կայս. Դրամատուն՝ Բարիզ, Քրեմլի Լիոնէ՝ Կ. Պոլիս

Գործակալութիւնը Թուրքիոյ զխաւոր քաղաքներուն մէջ Ընդհ. Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՌԻՆՃԵԱՆ
Կոստանդնուպոլիս, Ղալաթիա, Պանք Օթոմանի ղէմ, Թաթապարուն խան

MAISON ISIDORE

Հաստատեալ 1860ին

Բերա, Մեծ Փողոց, 431—433

ԻջիՏՕՐ նորաձեւութեանց վաճառատունը 1,500,000 առարկայ ունի Մետաքսեղէն,
ձեռնոց, հոտեղէն, զարդեղէն, սանտրեր, ժապաւէններ, սեղմիւրաններ, հովանոցներ, գուլ-
պաներ, վերջին նորաձեւութեամբ գլխարկներ, մազի գնում եւ վաճառում, եւ ըն. եւ ըն. :
(17) 7—52

ՍԱԼԱՄԱՆՏԸՐ

Հ Ո Ւ Ա Ն Տ Ա Կ Ա Ն
(Սաւաջնակարգ ապահով-
վագրական Ընկերութիւն
Ընդդէմ հրդեհի
Հիմնալ յԱմսդեբամբ

Դրամագրոշխ
Փր. 7.500.000
Ընդհ. Գործակալ Պոլսոյ
H. J. W. Huber Jr
Գոնամանդողը խան 7-10
52

水野平印雀孔

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՈՒՐ ՀՐԻԱՍՍ
(HIRANO)

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇ ՍԻՐԱՄԱՐԳ
Ոսկի միտալ 1900 ի Բարիզի
Արուեստամանդեմին
ՀԻՌԱՆՏԸ Զարուակաւ արքունիքին մէջ
գործածուող լաւագոյն հանքային ցորն
է: Գինիով եւ առանձին կը խմուի: Ստա-
մոքսի թանջերու օգտակար եւ ախորժակ
զրգոող:—Շիշը 3 զրշ. մեծաքանակ գնու-
ողաց մասնաւոր սակարկութիւն:
Ընդհ. մքերանց Բ. ՆԱՔԱՄՈՒՐԱՆԻ ԸՆԿ.
(13) Բերա Մեծ-Փողոց 186 8—8

ՏՈՒՔ. Ն. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆԻ

Հեղինակութիւնները
Կր գտնուին

Յ. Մատթէոսեան գրաւաճառանոցը
Պոլիս Ֆինանսերլար

(28) 2—8

ԼԱ ՍԵԼԵՐԻԴԵ

Ապահովագրական Ընկերութիւն
Ապահովեցնաց եւ հայելիներու կոտրելուն դէմ
Ընդհ. Գործակալ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՌԻՆՃԵԱՆ
Ղալաթիա, Օսմ. Պանքային դէմ
Թաթապարուն խան 27—52

ՍԱՎՈՅԱ
SAVOIA

ՄՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ
Ի Տ Ա Լ Ա Կ Ա Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
Դրամագրոշխ 2.000.000 իտլիոս
Ընդհ. Գործակալ ԼԵՒՈՆ ԱՌԱՏՈՒՐ
Կալաթա, ձեռնիտ խան

(8) 9—52

ՏԻ ԼՈՒԻ ԵՆԻՆԻՆ ԵՆՏ ՔՐԱՈՒՆ

(The Law Union & Crown)

ԱՆԴԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
Հրդեհի, կեանքի եւ Արկածի դէմ
Հիմնուած 1825ին Լոնտոնի մէջ
Դրամագրոշխ 1.500.000 Ա. Ո.
Պահեստի դրամ 4.800.000 " "
Ընդհ. Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ
Ridley, Rowell & Co
Կալաթա, Քեօլեօղլու խան 9—10
10—52
(2)

ՈՒԵՍԴԸՐ

ՀՐԴԵՀԻ ԴԵՄ

Ա Ն Գ Լ Ի Ա Կ Ա Ն

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
ՀԻՄՆ. ԵՆԼ 1851ԻՆ.

Հարաւորապէս Բաւարիա Կալաթա Ա. Ո. 6000000
Պարտաւոր դրամ եւ արքունի հաւայթ » » 1250000
Վաճառելի դրամագրոշխ » » 410000

Հրապարակաւ ծանօթ Ֆրանս. եւ Գերմ. բն-
կերութեանց դրամագրոշխը 100,000եան աւելի է
Ուեսթըրն Ընկ. Հրդեհի դէմ ամեն կար-
գի գործեր կ'ապահովագրէ: Վնասները
տեղւոյն վրայ եւ անմիջապէս կը հատու-
ցանէ: Ներկայացուցիչ Թուրքիոյ
ԳԱՌՆԻԿ ԱՌԱՏՈՒՐԱՆՏԸ

Պոլս. Սալաթա Համա, Բալլեբէ Օղլու Խան Բէ-43
Տեղւոյն է Ենի Ֆրանս. եւ Գերմ. ընկերութեանց
պարտաւոր գրքին հաւայթին հէտ Բալլեբէ
100%էն աւելի է, Բալլեբէ Ուեսթըրնը 125% է,
Են. Երաւարտութեան մէջ Բալլեբէ էր Բալլեբէ:

Ա. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ ԵՆ ԸՆԿ.

Վաճառատունք պատի թուղթերու
քոռիչներու, սորներու. եւ այլն
Կալաթա, Ենի ձամի փողոց 55
Եւ Թիւնէի դէմ 29

(12) 8—26

ԼՂԱԴԼԱՍ

ՅԻՐԱՆՍ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Հրդեհի ճիւղ

Պատրաստ դրամ եւ կալաթա ֆր. 5,400,000

Թուրքիոյ Ընդհ. Գործակալութիւն

Զէչեհան խան, 22—23.

Կալաթա

(18) 7—52

ԿՐԵՇԱՄ (GRESHAM)

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

1902 տարուան հաշուեցոյցէն քաղուած

Ապահովագրակալ գումար 4748 բոլիսի վրայ 1,792,845 Ա. Ո.
Ապահովագրի (1902) 79,907 » »
Տարբերութիւն գործառ- 324,733 » »
նութեանց առաւել 1901ի վրայ տարեկան
կալաթա 1,311,091 » »
Գանձելի պահանջը 8,279 970 «
Վճարեալ ձեւա 18 673,030 » »

Ընդհանուր Գործակալ Թուրքիոյ
Edwards & Son

Ալալըմճի խան, Մէյտունըք փողոց, Պոլիս
(11) 8—52

ՀԵԼՎԵՏԻԱ

ԱՊԱՀՈՎ. ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Հրդեհի, կեանքի եւ ծովային արկածներու դէմ
Ընդհանուր Ներկայացուցիչ
Ո. ՍԻՑ ԵՆ ԸՆԿ.
Կալաթա, Պոլս. Թիւնէի Խան, Բէ-23, 24, 25

ԲԱՌՆԱՍ

Լ Ո Ւ Ս Ա Ն Կ Ա Ր Զ Ա Տ Ո Ւ Ն

Բերա, Մեծ Փողոց Հանգրուլ Բաւարիա Խան, 288

Այն Գրքի եւ Գրքի Բաւարիա Խան Խան

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Փոքր Լաւարտութեան Խան Գործակալութիւն

Կ'ընդգրկուի եւ Ենի Խան Լաւարտութեան
ԱՄԱԹԵՐՈՒՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՏԵՂԵՐՈՒՄ ԵՆ ԴԻՄԱԾ

Այլատուութիւնը կը կատարուին տանց մէջ
12 քապիէ լուսանկարներ շինել տուող
իրաւունք ունի 50X60 մեծութեամբ իր
մէջ լուսանկարը ստանալու.

(4) 10—52

Ֆ. ՎԻԼՀԵԼՍ ՎԻՆԲԵԼԸ

(F. Wilh. Winkler)

ՓՈՐԱԿՐԻԶ

Հաստատեալ 1886ին

Բերա, Մեծ Փողոց. Թեքք. Բիւ. 544
ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

մետաղներու, փղոսկրի եւ այլնի վրայ
Պատրաստութիւն գունաւոր պիտակներու (կաթա)

Քաւուրէ կնիքներու պատրաստութիւն
Կապարկներու ձուլարան կնքելու համար

Գաւառներէ կ'ընդունուին յանձնարարութիւններ
Ֆ. Վիլհ. Վինբելլի միակ ներկայացուցիչն է
«ԱՒԼԵՐ» գրի մեքենային

(5) 10—13